

مقدمه

در فرهنگ فارسی عمید پژوهش به معنای جست و جو کردن، تفحص کردن، تحقیق کردن، خواستن، بازخواستن، طلب کردن و جویا شدن است. پژوهش عملی است نظام‌مند که از اصول و قواعد معین پیروی می‌کند. دانش موجود را افزایش می‌دهد. به حل یک مسئله مبهم یا حل نشده می‌پردازد. هدف اصلی پژوهشگر، کشف اصول و قواعد کلی و توضیح رابطه بین عوامل و پدیده‌های مورد مطالعه است. در این فصل دانش‌آموزان از طریق انجام فعالیت پژوهشی به طور عملی، طرح پرسش پژوهشی، تشخیص روش‌های گردآوری اطلاعات برای پاسخگویی به پرسش‌ها، تهیه و ارائه گزارش کتبی و شفاهی پژوهش را تمرین می‌کنند.

روش گردآوری اطلاعات

مضمون: پژوهش

مهارت‌ها: تحلیل، پرسشگری، استدلال، تشخیص روش گردآوری اطلاعات

زمان: ۴۵ دقیقه

انتخاب روش گردآوری اطلاعات به میزان زیادی به موضوعی که می‌خواهیم درباره آن اطلاعات گردآوری کنیم و هدفی که از این کار داریم بستگی دارد. در این درس دانش‌آموزان با روش‌های گردآوری اطلاعات به عنوان یکی از مهارت‌های اساسی پژوهش آشنا می‌شوند. آنها با مشخص کردن روش گردآوری اطلاعات در پرسش‌های مطرح شده در کتاب درسی، آموخته‌های خود را به کار می‌گیرند، و با گفت‌وگو درباره دلایل انتخاب گزینه‌های مشخص شده مهارت استدلال در آنها پرورش می‌یابد.

اهداف

- پرورش توانایی تشخیص شیوه‌های مناسب گردآوری اطلاعات برای هر پرسش
- ارتقای فضایل فکری و توسعه آداب گفت‌وگوهای جمعی

انتظارات عملکردی

- تحلیل مسئله و شناسایی تفاوت‌ها و شباهت‌ها
- تشخیص شیوه‌های مناسب گردآوری اطلاعات برای هر پرسش
- استفاده از زبان صحیح و دقیق برای توضیح نظرات خود
- ارزیابی و به چالش کشیدن ایده‌های خود و دیگران

مواد و وسایل آموزشی: کتاب دانش‌آموز

فرایند اجرا

- از دانش‌آموزان بخواهید متن کتاب درسی در بخش «برای مطالعه»، راجع به روش‌های گردآوری اطلاعات را مطالعه کنند و پرسش‌های خود در این باره را مطرح کنند. در صورت طرح پرسش از جانب دانش‌آموزان به پرسش‌های آنها درخصوص روش‌های گردآوری اطلاعات پاسخ دهید و ابهام آنها را رفع کنید.
- از آنها سؤال کنید برای پاسخ دادن به سؤالات جدول کتاب از کدام یک از روش‌های گردآوری اطلاعات استفاده می‌کنند. به صورت فردی پاسخ خود را با علامت زدن در مقابل هر سؤال مشخص کنند.
- دانش‌آموزان در گروه خود قرار بگیرند. موارد علامت زده شده را با اعضای گروه در میان بگذارند و در صورت نیاز پاسخ‌های خود را اصلاح کنند.
- بعد از کار گروهی، هر یک از سؤالات جدول را در کلاس مطرح کنید و از یک گروه بپرسید کدام گزینه را انتخاب کرده‌اند و چرا؟ نظر سایر گروه‌ها را درباره‌ی درستی یا نادرستی انتخاب و دلایل آن جویا شوید.

توصیه‌های اجرایی

- ❖ همان‌طور که در جدول مشاهده می‌شود پاسخ تعدادی از پرسش‌ها با استفاده از اطلاعات حاصل از مشاهده، پاسخ تعداد دیگری از پرسش‌ها با استفاده از اطلاعات حاصل از نظرسنجی و

مابقی با استفاده از اطلاعات حاصل از مراجعه به منابع مکتوب به دست می‌آید. البته برای پاسخگویی به برخی از پرسش‌ها بیشتر از یک روش وجود دارد. بنابراین، این نکته را به دانش‌آموزان یادآوری کنید که در برخی از پرسش‌ها ممکن است بیشتر از یک خانه علامت زده شود. مهم استدلال صحیح درباره انتخاب مناسب‌ترین روش گردآوری اطلاعات توسط دانش‌آموزان است.

❖ در صورتی که زمان کم دارید مرحله کار در گروه کوچک را می‌توانید حذف کنید و پس از اینکه دانش‌آموزان انفرادی جدول را علامت زدند در گروه بزرگ کلاس، پاسخ هر یک از سؤالات و دلایل انتخاب گزینه را مورد گفت‌وگو قرار دهید.

عنوان درس : طرح سؤال پژوهش

مضمون : پژوهش

مهارت‌ها : پرسشگری، تحلیل، استدلال، قضاوت

زمان : ۴۵ دقیقه

اولین گام در پژوهش نوشتن پرسش یا مسئله‌ای است که پژوهشگر می‌خواهد درباره آن پژوهش کند. مسئله همان موضوعی است که ذهن پژوهشگر را به خود مشغول کرده است و برای رفع آن قرار است پژوهشی انجام بدهد. در این درس دانش‌آموزان با ویژگی‌های یک پرسش مناسب آشنا می‌شوند و یک پرسش پژوهشی مناسب طرح می‌کنند. آنها پس از طرح پرسش‌های خود براساس معیارهای تعیین شده نسبت به انتخاب، اصلاح و یا حذف پرسش‌ها اقدام می‌کنند.

اهداف

- پرورش توانایی طرح سؤال پژوهش
- ارتقای فضایل فکری، و توسعه آداب گفت‌وگوهای جمعی

انتظارات عملکردی

- شناسایی تفاوت‌ها، شباهت‌ها
- طرح پرسش‌های مناسب و تشخیص مسئله
- استفاده از زبان صحیح و دقیق برای توضیح نظرات خود
- ارزیابی و به چالش کشیدن ایده‌های خود و دیگران

مواد و وسایل آموزشی: کتاب دانش‌آموز

فرایند اجرا

- دانش‌آموزان را به مدت ده دقیقه برای مشاهده محیط مدرسه به داخل حیاط یا در صورت امکان، به محیط اطراف مدرسه هدایت کنید. قبل از خروج از کلاس یادآوری کنید هدف از این گردش مشاهده دقیق محیط و تنظیم حداقل شش پرسش است که سه پرسش از آنها با آيا و سه پرسش دیگر با چرا شروع می‌شود. لذا همراه داشتن کاغذ و خودکار در این فعالیت ضروری است.
- پس از اتمام زمان گردش و بازگشت به کلاس درس، از هر دانش‌آموز بخواهید یک پرسش خود را مطرح کند. پرسش‌هایی که با آيا شروع می‌شود در یک طرف تابلو و پرسش‌هایی که با چرا شروع می‌شود در طرف دیگر تابلو بنویسید.
- از دانش‌آموزان بپرسید: پرسش‌هایی که با چرا شروع می‌شوند چه شباهتی به هم دارند؟ این نوع پرسش‌ها در جست‌وجوی چه چیزی هستند؟
- پرسش‌هایی که با آيا شروع می‌شوند چه شباهتی با هم دارند؟ این نوع پرسش‌ها در جست‌وجوی چه چیزی هستند؟
- سؤالاتی که با آيا شروع می‌شوند ماهیت یعنی وجود و عدم وجود را مورد سؤال قرار می‌دهند، اما سؤالاتی که با چرا شروع می‌شوند به دنبال علت هستند. اما ضروری نیست دانش‌آموزان عین این جملات را بیان کنند به آنها کمک کنید تا با جملات خود به تفاوت این دو گروه سؤال پی ببرند. سپس از آنها بپرسید آیا بین دو دسته پرسشی که روی تابلو نوشته شده‌اند ارتباطی وجود دارد؟ دانش‌آموزان ارتباطات مورد نظر خود را بیان کنند. این رابطه می‌تواند از نوع رابطه موضوعی باشد یعنی هر دو سؤال یک موضوع را از دو جنبه چستی و چرایی مورد پرسش قرار می‌دهند. نوع دیگر ارتباط، رابطه علت و معلولی است؛ یعنی یک سؤال «آيا» منجر به طرح یک سؤال جدید از نوع چرایی شود یا یک سؤال «چرا» منجر به طرح یک سؤال جدید از نوع چستی شود.
- از آنها بخواهید به پرسش‌هایی فکر کنند که با «چگونه، چطور» آغاز می‌شود. دو نمونه از آنها را بنویسند.
- دانش‌آموزان متن بخش برای مطالعه کتاب درسی، درباره ویژگی‌های یک پرسش پژوهشی مناسب، را بخوانند. در صورتی که نکات مبهمی برای آنها وجود دارد آن را توضیح دهید.
- حال یکی از سؤالات خود را بنویسند، آن را براساس ویژگی‌های سؤال پژوهشی مناسب بررسی کنند و نتایج آن را در جدول کتاب علامت بزنند.

● در صورتی که سؤال آنها برخی از این ویژگی‌ها را ندارد، آن را اصلاح کنند یا سؤال دیگری با ویژگی‌های سؤال مناسب طرح کنند.

توصیه‌های اجرایی

❖ در صورت داشتن زمان، اعضای هر گروه سؤالات روی تابلو را بر اساس موارد زیر اصلاح یا حذف کنند:

- در صورت مشخص بودن جواب‌ها در کتاب درسی، سؤال حذف شود.
- در صورتی که که پاسخ آن را از قبل نمی‌دانند و نیاز به مطالعه، بررسی و بحث و گفت‌وگو دارد باقی بماند.
- سؤالاتی که مناسب تشخیص داده شده است در صورت نیاز اصلاح شود.
- سؤالات باقی مانده به کلاس ارائه شود.

❖ انتخاب سؤال‌ها به گونه‌ای باشد که از سؤال‌های دارای پاسخ‌های سر راست که سطوح پایین شناخت مانند به یاد آوردن را به کار می‌گیرند کمتر و از سؤالاتی که سطوح بالاتر شناخت مانند استنباط، ارزشیابی و نتیجه‌گیری را به کار می‌گیرند بیشتر استفاده شود. تأکید این درس بر طرح سؤالاتی که با «آیا، چرا، چگونه» شروع می‌شوند به این دلیل است که این نوع سؤالات سطوح بالاتر تفکر را مدنظر قرار می‌دهند.

توجه داشته باشید!

برخی تصور می‌کنند که سؤالاتی که با «آیا» شروع می‌شوند چون به دنبال یک پاسخ بلی یا خیر هستند سؤالات سطح پایین محسوب می‌شوند در صورتی که در پژوهش‌های بنیادین سؤالات غالباً با «آیا» شروع می‌شوند.

عنوان درس : مردم مسئله‌ها

مضمون : پژوهش

مهارت‌ها : تشخیص مسئله، تحلیل، برنامه‌ریزی، گردآوری اطلاعات، استدلال، تصمیم‌گیری،

حل مسئله

زمان : دو جلسه ۴۵ دقیقه‌ای

در درس اول و دوم پروژه پژوهشی دانش‌آموزان با روش‌های گردآوری اطلاعات و ویژگی‌های یک سؤال مناسب پژوهشی آشنا شدند. در این درس روش گردآوری اطلاعات با استفاده از نظرسنجی را به صورت عملی تمرین می‌کنند.

اهداف

- پرورش توانایی برنامه‌ریزی و اجرای یک پروژه پژوهشی با روش نظرسنجی
- ارتقای فضایل فکری، و توسعه آداب گفت‌وگوهای جمعی

انتظارات عملکردی

- طرح پرسش‌های مناسب و تشخیص مسئله
- شناسایی و تشخیص منابع و شیوه‌های مناسب گردآوری اطلاعات (نظرسنجی)
- برنامه‌ریزی برای دستیابی به پاسخ سؤالات خود
- کار بر روی اطلاعات و اندوخته‌ها برای تبدیل مجهول به معلوم
- استنباط و نتیجه‌گیری از یافته‌ها
- استفاده از زبان صحیح و دقیق برای توضیح ایده‌ها و تصمیم‌های خود
- استخراج معنا و مفهوم از تجارب خود و شناسایی راه‌های چگونگی یادگیری خود
- به کارگیری مهارت‌های اجتماعی و آداب گفت‌وگو و همفکری با دیگران در حل مسائل و

مشکلات

مواد و وسایل آموزشی: کتاب دانش آموز

فرایند اجرا

گام اول: فعالیت گروهی

- کلاس را به شش گروه تقسیم کنید.
- از دانش‌آموزان بخواهید سؤال زیر را در گروه بررسی کنند و بگویند برای پاسخ به این سؤال از چه روشی برای گردآوری اطلاعات باید استفاده کرد؟ چرا؟
- «دانش‌آموزان مدرسه شما کدام درس را بیشتر دوست دارند؟ چرا؟»
- احتمالاً دانش‌آموزان تمایل دارند خودشان به این سؤال پاسخ گویند. اگر چنین اتفاقی افتاد به آنها بگویید این نظر شخصی شماست. ما می‌خواهیم بدانیم نظر دانش‌آموزان مدرسه را چگونه می‌توان به دست آورد؟ آنها را راهنمایی کنید برای یافتن بهترین راه گردآوری اطلاعات و پاسخگویی به سؤال در گروه مشورت و تصمیم‌گیری کنند و پاسخ‌ها را به صورت غیرمستقیم به سمت استفاده از نظرسنجی (مصاحبه یا پرسشنامه) هدایت کنید.

گام دوم: برنامه‌ریزی

- ابزار گردآوری اطلاعات را در گروه طرّاحی کنند.
- هر گروه باید قبل از اجرای نظرسنجی به سؤالات زیر پاسخ دهد، این سؤالات ابتدا در گروه و سپس در کلاس مورد بررسی قرار می‌گیرد.
- هر گروه، از دانش‌آموزان کدام پایه نظرسنجی می‌کند؟
- اقدامات لازم برای گردآوری اطلاعات کدام‌اند؟
- در چه زمانی این کار را انجام می‌دهند؟
- از چه تعداد دانش‌آموز نظرسنجی می‌کنند؟
- با چه روشی این کار را انجام می‌دهند؟ از چه سؤال یا سؤالاتی استفاده می‌کنند؟
- هر یک از اعضای گروه چه وظیفه‌ای دارد؟ (در تهیه ابزار نظرسنجی، در اجرا، در تنظیم گزارش و ارائه به کلاس)
- نتایج را چگونه به کلاس ارائه می‌دهند؟ (دست‌نویس، تایپ‌شده، پاورپوینت، ...)

گام سوم: اجرا

مدت زمانی را که برای اجرا به آنها فرصت می‌دهید، مثلاً دو هفته، به آنها اعلام کنید و از آنها بخواهید در این مدت اقدامات زیر را انجام دهند.

- با استفاده از پرسشنامه یا مصاحبه از دانش‌آموزان پایه مورد نظر، نظرخواهی کنند.
- اطلاعات به دست آمده را طبقه‌بندی و مرتب کنند.
- یافته‌ها و گزارش خود را برای ارائه آماده کنند. از دانش‌آموزان بخواهید مطالب درس ارائه یافته‌های پژوهش را خارج از کلاس مطالعه کنند و قبل از تهیه گزارش اگر سؤالی دارند از شما بپرسند.
- خلاصه آن را در کتاب خود بنویسند.

توصیه‌های اجرایی

دانش‌آموزان با گفت‌وگو درباره روش‌های گردآوری اطلاعات، درباره مناسب‌ترین روش برای دستیابی به پاسخ توافق می‌کنند. در ادامه با گردآوری داده‌های لازم و نمایش آن در قالب‌های تعیین شده، مهارت‌های خود را در این زمینه ارتقا می‌دهند. برای مشخص‌تر و متفاوت بودن نتایج کار بهتر است:

- ❖ هر گروه، از دانش‌آموزان یک پایه نظرخواهی کنند.
- ❖ سؤال یا سؤالات خود را که قرار است از دانش‌آموزان بپرسند، از قبل نوشته و به صورت یکسان و بدون جهت‌گیری برای همه اجرا کنند.
- ❖ برای نظرسنجی از دانش‌آموزان پایه اول و دوم پرسش شفاهی یا پرسشنامه تصویری به کار گیرند.
- ❖ از هر پایه حداقل ده و حداکثر بیست نفر مورد پرسش قرار گیرند.
- ❖ اعضای گروه تعداد نفرات مورد نظرسنجی را بین خود تقسیم کنند. ترجیح بر این است که در تقسیم کار، اعضای گروه در همه مراحل مشارکت داشته باشند.
- ❖ روش کشیدن خط نشان و تبدیل آن به تعداد را به دانش‌آموزان آموزش دهید.
- ❖ نتایج نظرسنجی را دو هفته بعد به صورت مکتوب در کلاس گزارش کنند.
- ❖ دانش‌آموزان را تشویق کنید گزارش کمی را به صورت نمودار ستونی یا دایره‌ای و در صورت امکان در قالب پاورپوینت ارائه دهند.

- ❖ سؤال اول و سؤال دوم «خلاصه گزارش» حین اجرا توسط گروه کامل شود.
- ❖ سؤالات فعالیت تکمیلی کتاب دانش آموز، براساس گزارش کار گروه‌های دیگر در جلسه ارائه گزارش در کلاس کامل شود.
- ❖ در مدرسی که جمعیت دانش‌آموزی محدود می‌باشد (مانند کلاس‌های چند پایه)، گروه‌بندی ضروری نیست. در صورت صلاحدید آموزگار محترم، تغییر سؤال اولیه به سؤال دیگری که از طریق نظرسنجی در محیط مدرسه قابل اجرا باشد بلامانع است.

عنوان درس: ژیر ذره بین (انتخابی)

مضمون: پژوهش

مهارت‌ها: مشاهده، تشخیص مسئله، تحلیل، برنامه‌ریزی، گردآوری اطلاعات، استدلال،

تصمیم‌گیری، حل مسئله

زمان: دو جلسه ۴۵ دقیقه‌ای

در درس اول و دوم پروژه پژوهشی دانش‌آموزان با روش‌های گردآوری اطلاعات و ویژگی‌های سؤال مناسب برای پژوهش آشنا شدند و در درس سوم روش نظرسنجی برای گردآوری اطلاعات را تجربه کردند. در این درس دانش‌آموزان با گردآوری اطلاعات به روش مشاهده آشنا می‌شوند و آن را به صورت عملی اجرا می‌کنند.

اهداف

- پرورش توانایی برنامه‌ریزی و اجرای یک پروژه پژوهشی با روش مشاهده
- ارتقای فضایل فکری، و توسعه آداب گفت‌وگوهای جمعی

انتظارات عملکردی

- طرح پرسش‌های مناسب و تشخیص مسئله
- شناسایی و تشخیص منابع و شیوه‌های مناسب گردآوری اطلاعات (مشاهده)
- برنامه‌ریزی برای دستیابی به پاسخ سؤالات خود
- کار بر روی اطلاعات و اندوخته‌ها برای تبدیل مجهول به معلوم
- استنباط و نتیجه‌گیری از یافته‌ها
- استفاده از زبان صحیح و دقیق برای توضیح ایده‌ها و تصمیم‌های خود
- استخراج معنا و مفهوم از تجارب خود و شناسایی راه‌های چگونگی یادگیری خود
- به کارگیری مهارت‌های اجتماعی و آداب گفت‌وگو و همفکری با دیگران در حل مسائل و

مشکلات

مواد و وسایل آموزشی: کتاب دانش آموز

فرایند اجرا

گام اول: فعالیت گروهی

- دانش‌آموزان را به پنج گروه تقسیم کنید.
- از آنها بخواهید سؤال زیر را در گروه بررسی کنند و بگویند برای پاسخ به این سؤال از چه روشی برای گردآوری اطلاعات باید استفاده کرد؟ چرا؟

«دانش‌آموزان مدرسه شما در زنگ تفریح چه رفتارهایی انجام می‌دهند؟»

احتمالاً در مرحله اول دانش‌آموزان تمایل دارند نظر خودشان را در این باره بگویند. اگر چنین اتفاقی افتاد به آنها بگویید این نظر شخصی شماست. اما فرض کنید شما در این مدرسه حضور ندارید، در این صورت برای پاسخ به این سؤال از چه روشی برای گردآوری اطلاعات باید استفاده کرد؟ چرا؟ آنها را راهنمایی کنید برای یافتن بهترین راه گردآوری اطلاعات و پاسخگویی به سؤال در گروه مشورت و تصمیم‌گیری کنند و پاسخ‌ها را به صورت غیرمستقیم به سمت استفاده از مشاهده هدایت کنید.

گام دوم: برنامه‌ریزی

- هر یک از گروه‌ها با هماهنگی آموزگار یکی از پایه‌های تحصیلی مدرسه (به جز پایه ششم) را برای گردآوری اطلاعات انتخاب کند.
- اقدامات لازم برای گردآوری اطلاعات را در کلاس مورد گفت‌وگو قرار دهند.
- هر عضو گروه چند نفر را مورد مشاهده قرار خواهد داد؟
- چه رفتارهایی را مورد مشاهده قرار می‌دهند؟
- اعضای گروه در چه زمانی این کار را انجام می‌دهند؟
- چه نکات اخلاقی را باید در این کار رعایت کرد؟ (توجه آنها را به محتوای کادر کتاب جلب کنید و بخواهید که درباره رعایت نکات اخلاقی هنگام مشاهده بیشتر گفت‌وگو کنند.)
- گزارش خود را چگونه ثبت و ارائه خواهند کرد؟
- ابزار گردآوری اطلاعات را در گروه طراح کنند.

گام سوم: اجرا

مدت زمانی را که برای اجرا به آنها فرصت می‌دهید، مثلاً دو هفته، به آنها اعلام کنید و از آنها بخواهید در این مدت اقدامات زیر را انجام دهند.

- از هر پایه حداقل پنج و حداکثر ده نفر را مورد مشاهده قرار دهند و رفتارهای مورد نظر گروه را در برگه ثبت مشاهدات وارد کنند.
- اطلاعات به دست آمده را طبقه‌بندی و مرتب کنند.
- یافته‌ها و گزارش خود را برای ارائه آماده کنند.
- خلاصه آن را در کتاب خود بنویسند.

فعالیت تکمیلی

پس از برگزاری جلسه ارائه گزارش پژوهش، دانش‌آموزان با مشاهده نتایج کار گروه‌ها با اطلاعات متفاوتی روبه‌رو خواهند شد. از دانش‌آموزان بخواهید یافته‌های خود را با سایر گروه‌ها مقایسه کنند و به سؤالات زیر پاسخ دهند.

- هر یک از گروه‌ها چه رفتارهایی را مورد مشاهده قرار دادند؟
- بین رفتارهای دانش‌آموزان پایه‌های اول تا پنجم چه شباهت‌ها و تفاوت‌هایی وجود دارد؟
- در کلاس درباره رفتارهای مورد مشاهده گفت‌وگو کنند. نتیجه‌گیری خود از گفت‌وگوها را بنویسند.

توصیه‌های اجرایی

دانش‌آموزان با گفت‌وگو درباره روش‌های گردآوری اطلاعات، درباره مناسب‌ترین روش برای دستیابی به پاسخ توافق می‌کنند. در ادامه با گردآوری داده‌های لازم و نمایش آن در قالب‌های تعیین شده، مهارت‌های خود را در این زمینه ارتقا می‌دهند. برای مشخص‌تر و متفاوت بودن نتایج کار بهتر است:

- ❖ از هر پایه حداقل پنج و حداکثر ده نفر مورد مشاهده قرار گیرند.
- ❖ اعضای گروه تعداد نفرات مورد مشاهده را بین خود تقسیم کنند. ترجیح بر این است که در تقسیم کار، اعضای گروه در همه مراحل مشارکت داشته باشند.

- ❖ دانش‌آموزان با کنار هم قرار دادن نتایج کار اعضای گروه جدول کتاب را کامل کنند. رفتارهای مورد مشاهده توسط اعضای گروه تعیین می‌شود و ممکن است کمتر از ردیف‌های جدول باشد.
- ❖ رفتارهای مورد مشاهده گروه را به ترتیب از فراوانی بیشتر به کمتر مرتب کنند.
- ❖ در صورت امکان رفتارهای مورد مشاهده گروه را به دو گروه (مثبت و منفی، خوب و بد، درست و نادرست و ...) تقسیم کنند.
- ❖ پیشنهادهایی برای کاهش رفتارهای نامناسب در مدرسه ارائه کنند.
- ❖ نتایج مشاهده را دو هفته بعد به صورت مکتوب در کلاس گزارش کنند.
- ❖ دانش‌آموزان را تشویق کنید گزارش کمی را به صورت نمودار ستونی یا دایره‌ای و در صورت امکان در قالب پاورپوینت ارائه دهند.
- ❖ سؤال اول تا چهارم «خلاصه گزارش» حین اجرا توسط گروه کامل شود.
- ❖ سؤالات فعالیت تکمیلی کتاب دانش‌آموز، براساس گزارش کار گروه‌های دیگر در جلسه ارائه گزارش در کلاس کامل شود.
- ❖ در مدارسی که جمعیت دانش‌آموزی محدود می‌باشد (مانند کلاس‌های چند پایه)، گروه‌بندی ضروری نیست. در صورت صلاحدید آموزگار محترم، تغییر سؤال اولیه به سؤال دیگری که از طریق مشاهده در محیط مدرسه قابل اجرا باشد بلامانع است.

عنوان درس : از کجا بدانم؟ (انتخابی)

مضمون : پژوهش

مهارت‌ها : تشخیص مسئله، تحلیل، برنامه‌ریزی، گردآوری اطلاعات، استدلال، تصمیم‌گیری،

حل مسئله

زمان : دو جلسه ۴۵ دقیقه‌ای

در درس اول و دوم پروژه پژوهشی دانش‌آموزان با روش‌های گردآوری اطلاعات و ویژگی‌های یک پرسش مناسب پژوهشی آشنا شدند. در درس سوم و چهارم، گردآوری اطلاعات با استفاده از روش نظرسنجی و مشاهده را تجربه کردند. در این درس یکی دیگر از روش‌های گردآوری اطلاعات را به صورت عملی اجرامی کنند.

اهداف

- پرورش توانایی برنامه‌ریزی و اجرای یک پروژه پژوهشی با روش مراجعه به منابع مکتوب
- ارتقای فضایل فکری، و توسعه آداب گفت‌وگوهای جمعی

انتظارات عملکردی

- طرح پرسش‌های مناسب و تشخیص مسئله
- شناسایی و تشخیص منابع و شیوه‌های مناسب گردآوری اطلاعات (مراجعه به منابع مکتوب)
- برنامه‌ریزی برای دستیابی به پاسخ سؤالات خود
- کار بر روی اطلاعات و اندوخته‌ها برای تبدیل مجهول به معلوم
- استنباط و نتیجه‌گیری از یافته‌ها
- استفاده از زبان صحیح و دقیق برای توضیح ایده‌ها و تصمیم‌های خود
- استخراج معنا و مفهوم از تجارب خود و شناسایی راه‌های چگونگی یادگیری خود
- به کارگیری مهارت‌های اجتماعی و آداب گفت‌وگو و همفکری با دیگران در حل مسائل و

مشکلات

مواد و وسایل آموزشی: کتاب دانش آموز

فرایند اجرا

گام اول: فعالیت گروهی

- از دانش آموزان بخواهید در کلاس راجع به سؤال زیر گفت‌وگو کنند. مناسب‌ترین روش گردآوری اطلاعات برای پاسخگویی به سؤال زیر کدام روش است؟ چرا؟
«دلایل تغییر پایتخت ایران در زمان کریم‌خان زند چه بوده است؟»
- احتمالاً در مرحلهٔ اول دانش آموزان تمایل دارند نظر خودشان را در این باره بگویند. اگر چنین اتفاقی افتاد به آنها بگویید این نظر شخصی شماست. نظر شخصی مانند یک فرضیه است که می‌تواند درست یا نادرست باشد. چگونه می‌توانید درستی نظر خود را ثابت کنید؟ آنها را راهنمایی کنید برای یافتن بهترین راه گردآوری اطلاعات و پاسخگویی به سؤال در گروه مشورت و تصمیم‌گیری کنند و پاسخ‌ها را به صورت غیرمستقیم به سمت مراجعه به منابع مکتوب هدایت کنید.
- از آنها بخواهید در گروه خود قرار گیرند و یک سؤال طرح کنند که بهترین روش برای پاسخ به آن مراجعه به منابع مکتوب باشد.
- سؤال را با استفاده از ویژگی‌های سؤال مناسب که در درس قبل با آنها آشنا شدند بررسی کنند.

- در صورت لزوم سؤال را اصلاح کنند.

گام دوم: برنامه‌ریزی

- از گروه‌ها بخواهید اقدامات لازم برای گردآوری اطلاعات را مشخص کنند.
- چه اطلاعاتی داریم، به چه اطلاعاتی نیاز داریم؟
- از چه منابعی باید استفاده کنیم؟
- هر عضو گروه چه کاری انجام می‌دهد؟
- اعضای گروه در چه زمانی این کار را انجام می‌دهند؟
- گزارش خود را چگونه ثبت و ارائه خواهید کرد؟
- چه کارهای دیگری باید انجام شود؟

گام سوم: اجرا

- هر گروه حداقل پنج منبع (کتاب، گزارش، مقاله و ...) را مورد بررسی قرار دهد.
- اطلاعات به دست آمده را طبقه‌بندی و مرتب کند.
- یافته‌ها و گزارش خود را برای ارائه آماده کنند.
- خلاصه آن را در کتاب خود بنویسند.
- در بخش فعالیت تکمیلی از دانش‌آموزان بخواهید با مشورت با آموزگار، مربی پرورشی، کتابدار مدرسه نام چند سایت معتبر برای گردآوری اطلاعات را بنویسند.

توصیه‌های اجرایی

- ❖ امروزه به علت توسعه فناوری اطلاعات و ارتباطات، دسترسی به اطلاعات سریع و آسان شده است. اما تا چه اندازه می‌توان اطمینان داشت منابعی که انتخاب می‌کنیم منابع مناسبی است. جهت هدایت دانش‌آموزان برای انتخاب منابع مناسب محتوای بخش برای مطالعه را مورد گفت‌وگو قرار دهید. در این خصوص انتظار می‌رود دانش‌آموزان کلاس درباره ارتباط روش و منابع گردآوری اطلاعات با میزان سرعت و سهولت دستیابی به اطلاعات، صحت آن، هزینه صرف شده، زبان متون، مرتبط بودن اطلاعات با موضوع، قضاوت و اظهار نظر کنند. به عنوان مثال در این باره می‌توان به برخی گزارش‌ها و خبرهایی که بدون دقت کافی در اینترنت، ماهواره و ... منتشر می‌شود اشاره کرد و درباره میزان صحت آن در کلاس گفت و گو کرد.
- ❖ دانش‌آموزان را راهنمایی کنید خلاصه گزارش پژوهشی خود را مطابق دستورالعمل ارائه شده ارائه کنند.

عنوان درس : ارائه یافته‌های پژوهش

مضمون : پژوهش

مهارت‌ها : تحلیل، استدلال، گزارش نویسی، ارائه

زمان : دو جلسه ۴۵ دقیقه‌ای

دانش‌آموزان در دروس گذشته با چگونگی طرح سؤال پژوهشی، ویژگی‌های سؤال مناسب، و روش‌های گردآوری اطلاعات آشنا شده‌اند و برای یافتن پاسخ پرسش‌های خود از روش‌های مشاهده، نظرسنجی و مراجعه به منابع مکتوب استفاده کرده‌اند. پس از گردآوری اطلاعات و دسته‌بندی آنها نوبت به تهیه گزارش پژوهش و خلاصه آن برای ارائه در کلاس می‌رسد. در این درس دانش‌آموزان با ساختار گزارش پژوهش و نکات مورد نیاز برای ارائه خلاصه گزارش آشنا می‌شوند و آن را به طور عملی اجرا می‌کنند.

اهداف

- پرورش توانایی ارائه گزارش کتبی و شفاهی پژوهش
- ارتقای فضایل فکری، و توسعه آداب گفت‌وگوهای جمعی

انتظارات عملکردی

- رعایت ساختار پیشنهادی آموزگار برای تهیه گزارش کتبی
- رعایت نکات مورد تأکید در تهیه خلاصه گزارش و ارائه شفاهی
- تقسیم مناسب کار و همکاری بین اعضای گروه
- استفاده از زبان صحیح و دقیق برای توضیح مراحل و نتایج پژوهش
- رعایت زمان‌بندی هنگام ارائه نتایج
- آمادگی برای پاسخگویی به پرسش‌ها و پذیرش پیشنهادهای دانش‌آموزان

مواد و وسایل آموزشی: کتاب دانش‌آموز، گزارش‌های کتبی، پوسترها، اسلایدهای پاورپوینت و ...

فرایند اجرا

زمان دو جلسه ارائه گزارش را بین شش گروه تقسیم کنید و از قبل مدت زمان در اختیار هر گروه و تاریخ جلسه ارائه گزارش را به آنها اعلام کنید. وظایف گروه ارائه دهنده و شنوندگان را از قبل مشخص کنید.

توجه داشته باشید!

در درس مردم‌پسندها از دانش‌آموزان خواسته شده بود مطالب درس ارائه یافته‌های پژوهش را خارج از کلاس مطالعه کنند و قبل از تهیه گزارش اگر سؤالی دارند از شما بپرسند. در صورت نیاز از آنها بخواهید قبل از جلسه ارائه گزارش یک‌بار دیگر آن مطالب را مرور کنند.

ارزیابی عملکرد و گزارش پژوهش

آگاهی از معیارهای ارزیابی گزارش پژوهش در ابتدای کار، به دانش‌آموزان کمک می‌کند که از انتظارات آموزگار خود آگاه باشند؛ گزارش پژوهش را درست‌تر و دقیق‌تر بنویسند و آن را به خوبی ارائه کنند. لذا قبل از جلسه اجرا توجه آنها را به برگه ارزیابی عملکرد و گزارش پژوهش جلب کنید.

برگه ارزیابی عملکرد و گزارش پژوهش

ردیف	ملاک ارزیابی	امتیاز			
		۱	۲	۳	۴
۱	صفحه روی جلد (شامل عنوان پژوهش، نام پژوهشگران، نام آموزگار، نام مدرسه، سال انجام پژوهش) و صفحه بسم‌الله الرحمن الرحیم دارد.				
۲	فهرست مطالب دقیق و کامل نوشته شده است.				
۳	عنوان یا پرسش پژوهش، شیوه و ابزارگردآوری اطلاعات واضح و روشن نوشته شده است.				
۴	نتایج پژوهش/ پاسخ پرسش پژوهش واضح و روشن بیان شده است.				
۵	خلاصه گزارش مناسب تهیه شده است.				
۶	اعضای گروه خود را برای ارائه گزارش شفاهی در کلاس آماده کرده‌اند.				
۷	اعضای گروه جهت آماده شدن برای ارائه گزارش شفاهی تمرین و به هم کمک کرده‌اند.				
۸	اعضای گروه آمادگی توضیح درباره نکات مبهم، پاسخ به پرسش‌ها و پذیرش پیشنهادهای مناسب را دارند.				
۹	در طول انجام پژوهش برای رفع اشکال و دریافت راهنمایی، مراجعه مستمر داشته‌اند.				
۱۰	در تنظیم و ارائه گزارش از آموخته‌های خود در دروس فناوری، فارسی، ریاضی و هنر استفاده کرده‌اند.				
		جمع امتیازها			
		توصیف عملکرد:			

توصیه‌های اجرایی

❖ به طور معمول انتظار می‌رود همه اعضای گروه در انجام پروژه پژوهشی مشارکت داشته باشند و برگه ارزیابی به طور یکسان برای اعضای گروه تکمیل شود. در صورت عدم همکاری عامدانه و بی مسئولیتی برخی از اعضا برگه ارزیابی متفاوت تکمیل خواهد شد. حتی در مورد دانش‌آموزانی که یک تنه بار گروه را بر دوش می‌گیرند و فرصت رشد را از دیگران می‌گیرند نیز امتیاز کسر خواهد شد.

۳-۴- فرایند اجرای درس‌های فصل نظام‌مندی

نمّا در دوران تحصیل با نظام‌های گوناگون مانند منظومه‌ی نسبی، بن‌المان، جرحی، آبه، خانواده، مدرسه، جامعه، رایانه، اتومبیل و ... آشنا شدیم. نظام یا سیستم مجموعه‌ی منظمی از اجزای به هم وابسته است که برای رسیدن به هدفی مشترک با یکدیگر در ارتباط هستند. در این فصل نمّا از طریق انجام بازی، نمایش فیلم و رسیدن داستان با مفهوم سیستم، رابطه‌ی اجزا و نقش آنها در رسیدن به هدف آشنا می‌شوید و تفکر نظام‌مند را تمرین می‌کنید.

عنوان درس: لی لی حوضک

مضمون: همدلی

مهارت‌ها: مشاهده، تحلیل، استدلال، قضاوت براساس نظام معیار

زمان: ۴۵ دقیقه

چرا افراد در موقعیت‌های یکسان مانند هم عمل نمی‌کنند؟ چطور می‌توان درباره رفتار خود و دیگران قضاوت کرد؟ چطور می‌توان بر دیگران تأثیر گذاشت؟ در این درس دانش‌آموزان با مشاهده فیلم «لی لی حوضک»، و گفت‌وگو درباره روندها و وقایع در داستان فیلم، فرضیات خود درباره علت وقوع یک پدیده و واکنش‌های متفاوت نسبت به آن را با دیگران در میان می‌گذارند. آنها با بررسی تفاوت‌ها، شباهت‌ها، رابطه‌ها در بینش افراد نسبت به پدیده‌های پیرامونی، نحوه رفتار و شیوه‌های تأثیرگذاری بر رفتار دیگران را مورد گفت‌وگو قرار می‌دهند و به این طریق مهارت‌های تفکر، به خصوص توانایی استدلال در آنها پرورش می‌یابد.

اهداف

- پرورش توانایی تحلیل رفتارها براساس معیارهای معتبر
- ارتقای فضایل فکری، و توسعه آداب گفت‌وگوهای جمعی

انتظارات عملکردی

- بررسی پدیده‌ها و شناسایی تفاوت‌ها، شباهت‌ها و رابطه‌ها
- استفاده از زبان صحیح و دقیق برای توضیح ایده‌ها و افکار خود
- ارزیابی و به چالش کشیدن ایده‌های خود و دیگران
- استخراج معنا و مفهوم از تجارب خود
- روشن‌سازی طرز تلقی خود درباره معیارهای مورد استفاده برای قضاوت درباره رفتارها

مواد و وسایل آموزشی: کتاب دانش آموز، فیلم لی لی حوزک از تولیدات کانون پرورش فکری کودکان و نوجوانان

فرایند اجرا

فیلم لی لی حوزک را برای دانش آموزان به نمایش بگذارید. پس از نمایش فیلم سؤالات زیر را برای گفت‌وگو مطرح کنید.

● در این فیلم چه دیدید؟ (در این سؤال به حداقل پاسخ و بیان پیام داستان یا خلاصه فیلم راضی نشوید. بلکه با درخواست بیان توضیح درباره ویژگی‌های شخصیتی حیوانات، روند وقایع، تغییرات، نمادها، جزئیات صحنه‌های فیلم و استنباط از آنها، و ... فرصتی فراهم کنید تا دانش آموزان محتوای فیلم را همه جانبه بررسی کنند.)

● واکنش (رفتار) هر یک از حیوانات در موقع شنیدن درخواست کمک خروس چه بود؟ با پرسش از دانش آموزان به آنها کمک کنید تا این موارد را تحلیل کنند. اگر دانش آموزان این موارد یادشان نمی‌ماند آنها را روی تابلو بنویسید. فرصت مشارکت دانش آموزان را فراهم سازید.

● رفتار بز هنگام شنیدن پیام چه فرقی با سایر حیوانات داشت؟

● بز چه تغییری کرد؟

● بز چگونه روی بقیه حیوانات اثر گذاشت؟ چگونه باعث تغییر هر کدام از حیوانات شد؟ چرا

کمک خواستن خروس تأثیری در حیوانات نداشت؟

● هر یک از حیوانات این داستان شما را به یاد چه رفتارهایی از مردم می‌اندازد؟

● با استفاده از گفت‌وگوهای دانش آموزان و کمک آنها و محتوای کادر جمع‌بندی را

انجام دهید.

● سپس موضوع «فعالیت در خانه» را با استفاده از متن زیر برای آنها روشن سازید تا بدانند

در این تکلیف از آنها چه انتظاری می‌رود.

توجه داشته باشید!

هرکس نظام معیاری دارد و در هر موقعیت براساس نظام معیار خود، رفتار و درباره رفتار خود و دیگران قضاوت می‌کند. نظام معیار هر کس از منابع معتبر یا غیر معتبر کسب می‌شود؛ این منابع شامل افراد مانند اعضای خانواده، همسالان، معلمان، صاحب‌نظران و ... یا رسانه‌ها مانند کتاب‌ها، صدا و سیما، روزنامه‌ها، شبکه‌های مجازی و ... است که به‌طور بديهی از اعتبار یکسان برخوردار نیستند.

توصیه‌های اجرایی

❖ شرایطی فراهم کنید تا دانش‌آموزان راجع به شخصیت هر حیوان و تغییر رفتار آنها، به خصوص کلاغ حرف بزنند. از دانش‌آموزان بخواهید با استفاده از جزئیات فیلم و تحلیل آنها، دلایل خود را برای دیگران شرح دهند و آنها هم در این مورد نظر دهند. اگر دانش‌آموز یا دانش‌آموزانی در شروع گفت‌وگو پیام فیلم را بیان کردند، آن را حمل بر پایان فرایند نکنید. محور اصلی درس، گفت‌وگو درباره جزئیات صحنه‌ها و معنای آن، روند پیشرفت وقایع، تفاوت و تغییر رفتارها، چگونگی تأثیر گذاری و ... است. در این گفت‌وگوها مهارت‌های تفکر به خصوص توانایی استدلال پرورش می‌یابد و دانش‌آموزان معیارهای خود برای قضاوت درباره رفتارها را مورد بررسی قرار می‌دهند که بر دریافت پیام فیلم اولویت دارد.

❖ دانش‌آموزان در این سن نسبت به نظام معیار خود و میزان اعتبار آن آگاه نیستند. در این درس و فعالیت‌های مشابه آن، فرصتی فراهم کنید تا دانش‌آموزان در حین استدلال، نسبت به معیارهای مورد استفاده برای قضاوت و عمل کردن و میزان اعتبار آن واقف شوند. این به معنای ارائه مستقیم معیارها نیست، بلکه دانش‌آموزان حین گفت‌وگو از معیارهایی که خوانده یا شنیده‌اند برای استدلال استفاده می‌کنند و با به چالش کشیدن نظرات خود و دیگران معیارهای مورد استفاده را روشن و پالایش می‌کنند.

عنوان درس : پیوستگی

مضمون : پیوستگی اجزای سیستم

مهارت‌ها : تحلیل، استدلال، تفکر سیستمی

زمان : ۴۵ دقیقه

سیستم مجموعه‌ای منظم از اجزای به هم وابسته است که برای نیل به یک یا چند هدف معین با هم در ارتباط هستند. در نگاه به پدیده‌ها با دو نوع تفکر مواجه می‌شویم. تفکر پویا که در مقابل تفکر ایستا قرار می‌گیرد. تفکر ایستا موجب می‌شود افراد به پدیده‌ها تنها در یک نقطه خاص که همان نقطه وقوع پدیده است بنگرند و نه به روندی که منجر به بروز آن پدیده در طول زمان شده است. متفکران سیستمی بر این باورند که اتفاقات به یکباره رخ نمی‌دهند، بلکه در نتیجه تأثیر و تأثرات سیستم به وجود می‌آیند و اگر بخواهیم آنها را پیش‌بینی کنیم، قبل از هر کار باید با رفتار آنها در طول زمان آشنا شویم در این درس دانش‌آموزان از طریق انجام یک بازی با مفهوم سیستم، رابطه اجزا، تأثیر و تأثر و نقش آنها در رسیدن به هدف آشنا می‌شوند و تفکر پویا را تمرین می‌کنند.

اهداف

- درک مفهوم وابستگی اجزای سیستم به هم
- پرورش توانایی تحلیل موقعیت و تأمل در خود
- ارتقای فضایل فکری، و توسعه آداب گفت‌وگوهای جمعی

انتظارات عملکردی

- بررسی رابطه بین اجزای یک سیستم و تأثیر تغییر اجزا بر یکدیگر و کل سیستم
- استفاده از زبان صحیح و دقیق برای توضیح ایده‌ها و افکار خود
- ارزیابی و به چالش کشیدن ایده‌های خود و دیگران
- استخراج معنا و مفهوم از تجارب خود

مواد و وسایل آموزشی: کتاب دانش‌آموز، کارت‌های مقوایی برای شماره‌گذاری نفرات، کارت‌های شماره‌گذاری شده دو برابر تعداد اعضای هرگروه در هر مرحله از بازی

فرایند اجرا

دانش‌آموزان را به حیاط مدرسه یا نمازخانه یا ... ببرید و از آنها بخواهید به صورت دایره قرار گیرند.

گام اول:

- یک گروه شش نفره از آنها را انتخاب کنید و از آنها برای نمایش نحوه اجرای بازی کمک بگیرید.
- به هر نفر یک کارت شماره‌دار از ۱ تا ۶ بدهید.
- این کارت‌ها را به گونه‌ای به لباسشان وصل کنند که توسط دیگران قابل دیدن باشد.
- علاوه بر آن به هر یک از آنها دو کارت شماره‌دار از ۱ تا ۶ بدهید. دقت کنید که این شماره‌ها با هم و با شماره کارت الصاق شده یکسان نباشند. (وقتی گروه ۶ نفره است علاوه بر کاردتی که به لباس دانش‌آموزان وصل شده، دو برابر کارت از ۱ تا ۶ نیاز دارید. یعنی ۱۸ کارت: سه کارت شماره ۱، سه کارت شماره ۲ و ...)
- این شش نفر به گونه‌ای بایستند که شماره‌های همدیگر را ببینند.
- از دانش‌آموزان بخواهید همانطور که در جای خود ایستاده‌اند، با توجه به شماره‌هایی که در دست دارند دو نفری که شماره‌هایشان در اختیار آنهاست را با چشم پیدا کنند.

● به آنها بگویید هدف این است که از این دو نفر به یک فاصله باشید. اگر لازم است جای خود را تغییر دهید تا به این هدف برسید. بدیهی است وقتی یکی از نفرات برای تنظیم فاصله خود از دو نفر دیگر جای خود را تغییر می‌دهد فاصله نفرات دیگر به هم می‌ریزد و آنها هم باید جابه‌جا شوند.

● بازی تا جایی ادامه پیدا می‌کند که تمام افراد به هدف بالا دست پیدا کرده باشند. یعنی در فاصله مساوی از دو نفر مورد نظر قرار گیرند.

گام دوم:

● دانش‌آموزان کلاس خود را به سه یا چهارگروه تقسیم کنید. کارت‌های شماره‌گذاری به نفرات هر گروه بدهید تا به لباسشان الصاق کنند. دو کارت دیگر به غیر از شماره خودشان به آنها بدهید. از آنها بخواهید بازی را مطابق بازی نمایشی اجرا کنند.

گام سوم:

سپس همه دانش‌آموزان در محلی مناسب دایره‌وار نشسته و درباره سؤال‌های زیر گفت‌وگو کنند.

- با افزایش تعداد نفرات، چه تغییری در زمان رسیدن به تعادل به وجود آمد.
- حرکت شما در این بازی باعث حرکت چند نفر دیگر می‌شد؟
- اگر شماره یک نفر، به جای دو بار پنج بار در میان بازیکنان پخش می‌شد، حرکات آن فرد چه تأثیری بر دیگران می‌گذاشت؟ چه تأثیری بر تعادل می‌گذاشت؟
- اگر شماره یک نفر از اعضای گروه به افراد دیگر داده نمی‌شد حرکات او چه تأثیری در بازی می‌گذاشت؟

- در این بازی برای حرکت تا چه حد آزادی عمل داشتید؟
- آیا به دنبال این بودید که بفهمید چه کسانی حرکات شما را تعقیب می‌کنند؟
- احساسات متفاوتی که در طی این بازی تجربه کردید را بیان کنید.
- وقتی نفرات هدف شما تغییر مکان می‌دادند چه احساسی داشتید؟
- آیا به این فکر کردید که اختیار حرکت دادن دیگران را دارید؟
- از اینکه حرکت دیگران شما را وادار به تغییر مکان می‌کرد چه احساسی داشتید؟
- و ...

گام چهارم:

حال با استفاده از عملکرد دانش‌آموزان در این بازی، یک‌بار دیگر مفهوم سیستم را تعریف کنید و سؤال زیر را مطرح کنید.

● یک سیستم را در نظر بگیرید، به نظر شما آگاه بودن از اهداف و قوانین آن و داشتن تصویر کلی از آنچه در حال وقوع است، چگونه و تا چه حد می‌تواند به کاهش مشکلات کمک کند؟ سپس انتظار خود در انجام «فعالیت در خانه» را با توجه به شناختی که از محیط زندگی دانش‌آموزان دارید بیان کنید.

● مشکلات امروز شهر یا روستای ما ممکن است نتیجه اعمال قبلی خود ما باشند. مثال‌هایی در این مورد پیدا کنید و در کتاب بنویسید.

توجه داشته باشید!

- سیستم‌ها با اجزای (اعضای) آنها، روابط بین اجزا (اعضا) و هدف آنها شناخته می‌شوند.
- برای شناخت یک سیستم، شناخت درست روابط بین اجزا می‌تواند مهم‌تر از شناخت اجزای سیستم باشد.
- در یک سیستم پویا، نمی‌توان تنها یک جزء از سیستم را تغییر داد. با تغییر یک جزء از سیستم، تمام اجزای سیستم تغییر خواهند کرد.
- به محض ایجاد تغییر در سیستم با سلسله تغییراتی مواجه می‌شویم که خارج از کنترل ما هستند و بسیاری از آنها به صورت تصادفی شکل می‌گیرند.
- با تغییر در سیستم، تعادل آن به هم می‌خورد. زمان، شرایط و اقداماتی لازم است تا سیستم به تعادل جدید برسد.

توصیه‌های اجرایی

- ❖ برای اجرای مناسب فعالیت‌های این درس، مکان اجرا را طوری انتخاب کنید که امکان اجرای هم‌زمان چند گروه، بدون محدود کردن امکان جابه‌جایی دیگران وجود داشته باشد.
- ❖ برای تهیه کارت‌های شماره‌گذاری می‌توانید از مشارکت دانش‌آموزان سود ببرید.

عنوان درس : پلنگ ها و گوزن ها

مضمون : سیستم، محیط زیست

مهارت ها : تحلیل، استدلال، تفکر سیستمی

زمان : ۴۵ دقیقه

توسعه پایدار یک تغییر مهم در فهم رابطه انسان و طبیعت و انسان ها با یکدیگر است. در دو قرن گذشته، محیط طبیعی به طور عمده به عنوان یک عامل خارجی و تنها برای استفاده انسان در نظر گرفته می شد. در این دیدگاه، ارتباط انسان و محیط، به صورت غلبه انسان بر طبیعت بوده و بر این باور استوار بود که دانش و فناوری بشر می تواند بر تمام موانع محیطی و طبیعی برتری یابد. امروزه این دیدگاه منسوخ شده است. توسعه پایدار که از دهه ۱۹۹۰ بر آن تأکید شد جنبه ای از توسعه انسانی و در ارتباط با محیط زیست و نسل های آینده است. مفهوم توسعه پایدار، حاصل رشد و آگاهی از پیوندهای جهانی، مابین مشکلات محیطی در حال رشد، موضوعات اجتماعی، اقتصادی، فقر و نابرابری و نگرانی ها درباره یک آینده سالم برای بشر است. توسعه پایدار، مسائل محیطی، اجتماعی و اقتصادی را به هم پیوند می دهد. در این درس دانش آموزان از طریق انجام یک بازی با نقش خود در محیط زیست به عنوان جزئی از سیستم آشنا می شوند و از طریق شناسایی رابطه ها در سیستم، تفکر سیستمی را تمرین می کنند.

اهداف

- درک ویژگی تدریجی بودن تغییر در سیستم ها
- پرورش توانایی تحلیل موقعیت و تأمل در خود
- پرورش نگرش سیستمی درباره رابطه انسان و محیط
- ارتقای فضایل فکری، و توسعه آداب گفت و گویای جمعی

انتظارات عملکردی

- بررسی رابطه اجزای یک سیستم در تغییرات
- استخراج معنا و مفهوم از تجارب خود و یافتن راه هایی برای اصلاح روابط خود با محیط زیست
- استفاده از زبان صحیح و دقیق برای توضیح ایده ها و افکار خود
- ارزیابی و به چالش کشیدن ایده های خود و دیگران

مواد و وسایل آموزشی: کتاب دانش آموز، ماسک مقوایی پلنگ و گوزن (هر کدام به تعداد نیمی از دانش آموزان کلاس)

فرایند اجرا

گام اول: بازی

- دانش آموزان را به حیاط مدرسه یا نمازخانه یا ... ببرید و از آنها بخواهید به صورت دایره قرار گیرند. ماسک‌ها را در اختیار آنها بگذارید تا به صورت بزنند.
- با گچ محدوده‌ای به مساحت 2° متر مربع را روی زمین مشخص کنید.
- قواعد بازی را به شرح زیر برای دانش آموزان بیان کنید.
  - پلنگ به دنبال شکار گوزن‌ها در محدوده مشخص شده است.
  - شکار به معنای گرفتن با دو دست است.
  - بازیکنان با یک پا یعنی لی لی بازی می‌کنند.
  - اگر کسی هنگام لی لی کردن از محدوده بازی خارج شود در درّه می‌افتد و از بازی بیرون می‌رود.
  - در صورت شکار گوزن توسط پلنگ، بازیکن شکار شده از زمین بازی خارج می‌شود و تعداد پلنگ‌ها و گوزن‌های مانده دو برابر می‌شود.
  - زمان بازی در هر نوبت 3° ثانیه است.
  - بازی تا جایی ادامه می‌یابد که پلنگ یا گوزنی در زمین باقی نماند.
- یک پلنگ و چهار گوزن را وارد زمین کنید. 3° ثانیه به آنها فرصت دهید. در صورت شکار هر گوزن توسط پلنگ، تعداد گوزن‌ها و پلنگ‌ها دو برابر می‌شود. در صورت عدم شکار گوزن در 3° ثانیه اول تعداد گوزن‌ها دو برابر و پلنگ عوض می‌شود (یعنی پلنگ می‌میرد). در صورت اول، ما در برابر یک پلنگ، چهار گوزن؛ در برابر دو پلنگ، شش گوزن؛ در برابر چهار پلنگ، هشت گوزن خواهیم داشت و در آخر در برابر هشت پلنگ، هشت گوزن خواهیم داشت. در صورتی که این هشت پلنگ، هشت گوزن را شکار کنند در برابر ۱۶ پلنگ، هیچ گوزنی نخواهیم داشت، یعنی پلنگ‌ها دو برابر می‌شوند و نسل گوزن منقرض می‌شود و در نتیجه پلنگ‌ها نیز بر اثر نداشتن غذا از بین می‌روند.

گام دوم: گفت‌وگو

دانش‌آموزان به صورت دایره در مکان مناسب (کلاس، نمازخانه، حیاط و ...) بنشینند و دربارهٔ سؤالات زیر گفت‌وگو کنند.

- از این بازی چه یاد گرفتید؟
  - اگر در این بازی انسان‌ها را به جای پلنگ‌ها فرض کنیم، به جای گوزن‌ها چه موجودات زنده‌ای را می‌توان در نظر گرفت؟
  - آیا می‌توان چنین رابطه‌ای بین انسان و موجودات غیرزنده در نظر گرفت؟ با مثال پاسخ خود را توضیح دهید.
  - با مثال‌هایی که در دو پرسش قبلی بیان کردید، پیش‌بینی کنید در آینده برای ما و محیط‌زیست چه اتفاق‌هایی ممکن است رخ دهد!
- در مورد محتوای کادر کتاب دانش‌آموز با دانش‌آموزان گفت‌وگو کنید.

توجه داشته باشید!

ارزشمندی منابع مانند آب، هوا، موجودات زنده و غیرزنده به فراوانی یا کمیاب بودن آنها نیست بلکه مخلوقات خداوند به خودی خود دارای ارزش هستند و حفظ و نگهداری آنها نه فقط برای استفادهٔ آیندگان و منافع ناشی از آن، بلکه به جهت ارزش ذاتی آنها مهم است.

فعالیت در خانه

- از دانش‌آموزان بخواهید دربارهٔ دو سؤال زیر با خانواده خود گفت‌وگو کنند و پاسخ را بنویسند.
- در شهر یا روستای شما چه مشکلات محیط‌زیستی وجود دارد؟
  - چه راه‌حلی برای حل این مشکلات پیشنهاد می‌کنید؟

توصیه‌های اجرایی

- ❖ برای تهیهٔ ماسک‌ها می‌توانید از مشارکت دانش‌آموزان و خانواده‌های آنها سود ببرید.
- ❖ در صورت مشکل در تهیهٔ ماسک می‌توانید نام آنها را روی مقوا بنویسید و به لباس دانش‌آموزان

نصب کنید.

عنوان درس : یک اتفاق عجیب (انتخابی)

مضمون : علت و معلول

مهارت‌ها : تخیل، فرضیه‌سازی، قضاوت براساس شواهد، استدلال

زمان : ۴۵ دقیقه

در این درس دانش‌آموزان با تخیل دربارهٔ وقوع یک پدیده، فرضیات خود دربارهٔ علت وقوع آن را با دیگران در میان می‌گذارند. آنها با بررسی تفاوت‌ها، شباهت‌ها، رابطه‌ها در موقعیت فرضی با موقعیت‌های قبلی به آزمون فرضیات و طبقه‌بندی دانسته‌های خود می‌پردازند و به این طریق توانایی استنباط، استدلال، و نتیجه‌گیری خود را ارتقا می‌دهند.

اهداف

- پرورش توانایی تحلیل موقعیت و درک روابط علت و معلولی
- ارتقای فضایل فکری، و توسعهٔ آداب گفت‌وگوهای جمعی

انتظارات عملکردی

- بررسی پدیده‌ها و شناسایی تفاوت‌ها، شباهت‌ها و رابطه‌ها
- طرح فرضیات مناسب برای تشخیص علت وقوع یک پدیده
- آگاهی به نقص مشاهدات در تبیین امور و پدیده‌ها
- استفاده از زبان صحیح و دقیق برای توضیح ایده‌ها و افکار خود
- ارزیابی و به چالش کشیدن ایده‌های خود و دیگران
- استخراج معنا و مفهوم از تجارب خود

مواد و وسایل آموزشی: یک عدد پاک‌کن، یک میز بدون شیب، کتاب دانش‌آموز

فرایند اجرا

میز را در وسط حلقه کلاس و نقطه توجّه دانش‌آموزان قرار دهید. پاک‌کن را با دقت در وسط میز بگذارید، از دانش‌آموزان بخواهید ساکت باشند و فقط به پاک‌کن نگاه کنند. چند دقیقه هیچ عکس‌العملی نشان ندهید تا دانش‌آموزان به جنب و جوش بیفتند. در مقابل انتظار عملی یا کلامی دانش‌آموزان بگویید: صبر کنید می‌خواهیم ببینیم که پاک‌کن چه کاری می‌خواهد انجام دهد. وقتی ذهن دانش‌آموزان آماده شد، این مطلب را طرح کنید:

● اگر همین الان که به این پاک‌کن نگاه می‌کنیم، ببینیم که یک دفعه حرکت کرد. عکس‌العمل هر کدام از شما چه خواهد بود؟ پاسخ‌های دانش‌آموزان را تک‌تک بشنوید. ممکن است برخی از دانش‌آموزان حرکت کردن پاک‌کن را غیرممکن بدانند و از همراهی با فرایند خودداری کنند، در این صورت به آنها بگویید که فرض کنید این پدیده اتفاق بیفتد، «فرض محال، محال نیست».

● در صورت حرکت کردن پاک‌کن، چه علتهایی برای حرکت کردن آن می‌توان بیان کرد؟ در این سؤال هر چه شما طالب فرضیات بیشتری باشید دانش‌آموزان فرضیات بیشتری مطرح و مهارت فرضیه‌سازی را بیشتر تمرین می‌کنند. یعنی با بیان هر فرضیه، عدم وجود آن را با کمک دانش‌آموزان بررسی کنید یا بگویید فرض کنید این فرض، علت حرکت نباشد. نمونه‌هایی از فرضیاتی که دانش‌آموزان به عنوان علت حرکت پاک‌کن بیان کرده‌اند عبارت‌اند از:

- به پاک‌کن نخ نامرئی وصل است.
- زیر آن حشره‌ای است که آن را حرکت می‌دهد.
- زیر یا داخل آن آهن است که از جایی با آهن ربا آن را می‌کشند.
- زیر آن ماده‌ای مثل روغن است.
- باد آن را حرکت داد.
- با کنترل از راه دور آن را حرکت دادند.
- نیروی ذهن ما که روی آن تمرکز کردیم آن را حرکت داد.
- جاذبه زمین قطع شد حرکت کرد.
- زلزله آمد.
- زمین شیب دارد.
- روح آن را حرکت داد.

- جن آن را حرکت داده
- قطار از کنار مدرسه رد شده زمین لرزیده
- جنس پاک کن با بقیه پاک کن‌ها تفاوت دارد؛ آن را در آزمایشگاه با سایر پاک کن‌ها مقایسه می‌کنیم.
- دوربین مخفی می‌گذاریم که ببینیم باز هم حرکت می‌کند یا این بار تصادفی حرکت کرده.
- و ...
- اگر کسی دلیل بیاورد که این پاک کن بدون هیچ نیروی و خود به خود حرکت کرد، آیا ما قبول می‌کنیم؟ چرا؟
- اگر به هیچ وجه نتوانستیم نیروی حرکت دهنده آن را پیدا کنیم، چه نظرهایی می‌توانیم داشته باشیم؟

فعالیت در خانه

از دانش‌آموزان بخواهید تا هفته آینده در محیط زندگی خود دقت کنند، آیا چیزهایی را می‌بینند که علت وقوع آن برای آنها معلوم نیست؟ دو مورد از آنها را در کتاب خود بنویسند.

توصیه‌های اجرایی

- ◆ در این درس انتظار می‌رود دانش‌آموزان در جریان گفت‌وگو به این استنباط که «هر معلولی علتی دارد»، دست یابند. نقش معلم تظاهر به مخالفت با فرضیه‌های دانش‌آموزان و وا داشتن آنها به بیان استدلال خود در پاسخگویی به سؤال و بیان علت‌های ممکن است. برای رد هر فرضیه و علت، به دانش‌آموزان بگویید فرض کنید این مورد را بررسی کردیم و علت حرکت پاک کن نبود. به عنوان مثال اگر گفتند با نخ نامرئی آن را کشیده‌اند بگویید خودتان مشاهده می‌کنید که نخ نامرئی ندارد.
- ◆ درس «آخر خط» نیز با مضمون علت و معلول طراحی شده است؛ در صورت صلاحدید می‌توانید آن را در جلسه قبل یا بعد از این درس اجرا کنید.

توجه داشته باشید!

کهن‌ترین مسئله فلسفه، مسئله علت و معلول است. علت نوعی رابطه است میان دو شیء که یکی را علت و دیگری را معلول می‌خوانیم. در رابطه علت و معلول، علت وجوددهنده معلول است. آنچه معلول از علت دریافت می‌کند تمام هستی و واقعیت خویش است، لذا اگر علت نبود معلول نبود. از جمله مسائلی که در باب علت و معلول هست این است که هر پدیده‌ای معلول است و هر معلولی نیازمند به علت است پس هر پدیده‌ای نیازمند به علت است. یعنی اگر چیزی در ذات خود عین هستی نیست و هستی او را عارض شده و پدید آمده است ناچار در اثر دخالت عاملی بوده است که آن را علت می‌نامیم.

عنوان درس : آخر خط (انتخابی)

مضمون : علت و معلول

مهارت‌ها : مشاهده، تخیل، فرضیه‌سازی، قضاوت براساس شواهد، استدلال

زمان : ۴۵ دقیقه

دانش‌آموزان در سنین خردسالی و ابتدای نوجوانی تصوّرات متفاوتی نسبت به پدیده‌ها و علت و وقوع آن دارند. در نظام آموزشی همواره سعی می‌شود وقایع براساس یک نظام منطقی و علت قابل مشاهده تبیین و بررسی شود. در این درس فرصتی فراهم می‌شود تا دانش‌آموزان تحلیل موقعیت، فرضیه‌سازی و درک علت و وقوع وقایع را تمرین کنند.

اهداف

- پرورش توانایی تحلیل موقعیت و درک علت و وقوع وقایع
- ارتقای فضایل فکری، و توسعه آداب گفت‌وگوهای جمعی

انتظارات عملکردی

- بررسی پدیده‌ها و شناسایی تفاوت‌ها، شباهت‌ها و رابطه‌ها
- فرضیه‌سازی درباره علت و وقوع وقایع با استفاده از تجارب خود
- استفاده از زبان صحیح و دقیق برای توضیح ایده‌ها و افکار خود
- ارزیابی و به چالش کشیدن ایده‌های خود و دیگران

مواد و وسایل آموزشی: کتاب دانش‌آموز، فیلم «آخر خط» از فیلم‌های جشنواره فیلم

رشد دفتر تکنولوژی و رسانه‌های آموزشی

فرایند اجرا

- فیلم «آخر خط» را برای دانش‌آموزان نمایش دهید. سپس سؤالات زیر را در کلاس مطرح و زمینه استدلال دانش‌آموزان را فراهم کنید.
- ماشین فرسوده چه مشکلاتی ایجاد کرده بود؟ در این سؤال شما با سؤالات پیگیر پاسخ‌های دانش‌آموزان را به سمت جزئیات وقایع و رخداد‌های موجود در فیلم هدایت کنید.
  - آیا هر چیز پیر و قدیمی مشکل ایجاد می‌کند؟ چرا؟
  - آیا هر چیز پیر و قدیمی فرسوده است؟ چرا؟
  - کسانی که ماشین فرسوده را نمی‌دیدند در مورد علت ترافیک چه تصویری می‌توانستند داشته باشند؟
  - آیا همیشه علت وقوع همه پدیده‌ها را می‌توان دید؟ در صورت ندیدن علت آیا می‌توان آن را حدس زد؟ چگونه می‌توان این کار را کرد؟
  - اگر نتوانیم علت وقوع پدیده‌ها را بینیم آیا می‌توانیم بگوییم که وجود ندارند؟ از دانش‌آموزان بخواهید با استفاده از تجربیات و معلومات خود به این سؤال پاسخ دهند. آنها می‌توانند از روش‌ها و عملکرد کارآگاهان، دانشمندان یا حکیمان، و... تا عوامل ماوراءالطبیعه مثال بزنند.

فعالیت در خانه

موضوع فعالیت در خانه را برای دانش‌آموزان توضیح دهید؛ به آنها بگویید با توجه به گفت‌وگوهایی که در کلاس کردند، سه واژه «پیر»، «قدیمی» و «فرسوده» را معنا کنند و برای تفاوت کاربرد آنها مثال‌هایی بنویسند. توجه داشته باشید هدف ارائه تعریف یکسان برای واژه‌ها نیست. هر یک از دانش‌آموزان می‌تواند تعریف خود را با مثال ارائه دهد.

توصیه‌های اجرایی

- ❖ در این درس دانش‌آموزان رابطه علت و معلولی را کشف خواهند کرد و معلم فقط تسهیل‌گر خواهد بود؛ لذا از ذکر عباراتی چون «هر معلولی علتی دارد و...» پرهیز کنید.
- ❖ در سؤالاتی که در مورد واژه‌های «پیر»، «قدیمی» و «فرسوده» مطرح شده گفت‌وگو را به گونه‌ای هدایت کنید که دانش‌آموزان به تمایز کاربرد این سه واژه در مورد اشیا و انسان‌ها با ذکر مثال اشاره کنند.

توجه داشته باشید!

درباره بسیاری از اشیاء مانند ماشین، لوازم خانگی و ... فرسودگی معادل ناکارآمدی آنها است. اما واژه پیر که در مورد انسان کاربرد دارد به معنای فرسودگی و بی‌ارزشی نیست، افراد سالخورده علی‌رغم ناتوانی جسمی به دلیل تجربیات و نقش بی‌بدیل آنها در خانواده از ارزش زیادی برخوردارند. در مورد برخی اشیاء مانند عتیقه‌جات، قدیمی بودن به معنای بی‌ارزش بودن نیست. اماکن و اشیائی نیز که میراث فرهنگی ما را تشکیل می‌دهند ممکن است کارکرد اولیه را نداشته باشند اما برای ما ارزش فرهنگی دارند و بخشی از هویتمان را تشکیل می‌دهند.

عنوان درس : ما کجا هستیم؟ (انتخابی)

مضمون : کائنات، در جست‌وجوی معنا

مهارت‌ها : مشاهده، تجسم، استدلال

زمان : ۴۵ دقیقه

ادراک ما دربارهٔ موقعیت و جایگاهمان در جهان تا حد زیادی به میزان آگاهی ما از جهان پیرامون بستگی دارد. هر چه آگاهی ما از جهان پیرامون بیشتر شود درک جایگاه ما در نظام آفرینش بیشتر خواهد شد. در این درس دانش‌آموزان با استفاده از قوهٔ تخیل پرواز کرده و به خود و محیط خود از دریچهٔ بالاتر نگاه می‌کنند. انتظار می‌رود دانش‌آموزان در این پرواز موقعیت‌های پیش آمده را تحلیل کنند و تأمل بیشتری نسبت به جایگاه خود در نظام آفرینش داشته باشند.

اهداف

- پرورش توانایی تحلیل موقعیت و آگاهی از جایگاه خود در نظام آفرینش
- ارتقای فضایل فکری، و توسعهٔ آداب گفت‌وگوهای جمعی

انتظارات عملکردی

- بررسی پدیده‌ها و شناسایی تفاوت‌ها، شباهت‌ها و رابطه‌ها
- استفاده از زبان صحیح و دقیق برای توضیح ایده‌ها و افکار خود
- ارزیابی و به چالش کشیدن ایده‌های خود و دیگران
- روشن‌سازی طرز تلقی خود نسبت جایگاه خود در نظام آفرینش
- استخراج معنا و مفهوم از تجارب خود

مواد و وسایل آموزشی: کتاب دانش‌آموز، کتاب ما کجا هستیم؟، نوشته مهدی معینی، انتشارات

کانون پرورش فکری کودکان و نوجوانان

فرایند اجرا

بهتر است به تعداد دانش‌آموزان کتاب وجود داشته باشد، یا اینکه تصاویر کتاب را در اندازه‌های بزرگ‌تر تهیه (اسکن) کرده و هنگام خواندن کتاب، تصویر هر صفحه را روی تابلو قرار دهید.

● کتاب را برای دانش‌آموزان بخوانید. سپس از آنها بخواهید چشم‌هایشان را ببندند، خودشان را مثل پسرک کتاب تصور کنند حالا تصور کنند که پرواز کرده و بالا رفته‌اند، حالا بالاتر رفته و از بالای کلاس، سپس بالای مدرسه، خیابان، شهر، استان، کشور، قاره، کره زمین، منظومه شمسی، کهکشان راه شیری و... موقعیت خود را مجسم کنند. سعی کنید با تشویق دانش‌آموزان به تصویرسازی‌های ذهنی، آنها تجسم دقیق‌تری از موقعیت خود در هر مرحله داشته باشند (در هر مرحله بگویند از آن بالا چه چیزهایی می‌بینند). این کار را تا ۵ دقیقه می‌توانید ادامه دهید.

● حالا از دانش‌آموزان بخواهید راجع به سؤالات زیر فکر کرده و صحبت کنند.

○ با این تجسم، کشورها کوچک هستند یا بزرگ؟

○ به نظر شما زمین کوچک است یا بزرگ؟ (تلاش کنید دانش‌آموزان با استفاده از زبان

صحیح به نسبی بودن مفاهیم توجه کنند.)

○ شما چطور؟ آیا در این تجسم کوچک بودید یا بزرگ؟

○ آیا انسان به همان اندازه که نسبت به کل جهان کوچک است از نظر توان و قدرت هم

کوچک است؟ چرا این‌طور فکر می‌کنید؟

اگر فرصت داشتید سؤال زیر را نیز می‌توانید مطرح کنید.

○ نظرتان راجع به غرور و تکبر با این تجسم چیست؟ چرا این‌طور فکر می‌کنید؟

توصیه‌های اجرایی

❖ سؤال آخر را می‌توان از جهات مختلف مورد بررسی قرار داد. یکی از ابعاد این است که در این تجسم انسان یکی از مخلوقات است؛ لذا تکبر بر سایر مخلوقات ناپسند است اما از بُعد دیگر مقایسه با سایر موجودات زنده و غیرزنده، نوع انسان دارای توانمندی‌هایی است که او را از سایر موجودات متمایز و «خليفة الله» می‌سازد. البته این عبارات را مستقیماً به دانش‌آموزان منتقل نکنید زیرا نتیجه مورد نظر حاصل نمی‌شود. آنها باید در گفت‌وگو، خود به این مفهوم دست یابند.

توجه داشته باشید!

انسان بالقوه «خلیفة الله» است؛ بدین سبب از سایر موجودات متمایز است. اما این جایگاه بالقوه انسان است، اگر انسان با جایگاه و نقش خود در آفرینش آشنا نباشد و برای ایفای نقش خود تلاش نکند؛ یعنی بالفعل «خلیفة الله» نشود یا در جهت خلاف آن عمل کند نه تنها ارجحیتی بر سایر موجودات ندارد بلکه ممکن است از آنها پست تر شود.

مقاله در خانه

از دانش‌آموزان بخواهید یک موجود را در نظر بگیرند. راجع به تفاوت‌ها و شباهت‌های انسان با آن موجود فکر و با دوستان یا خانواده خود صحبت کنند و نتایج را در کتاب خود بنویسند.

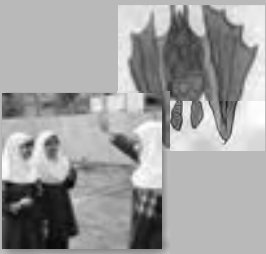

فصل چهارم

هویت و ارزش

یک دسته از مهم‌ترین پرسش‌هایی که ذهن انسان‌ها را به خود مشغول کرده است این است که من کیستم؟ از کجا آمده‌ام؟ به کجا می‌روم؟ در این مسیر چه باید بکنم و چگونه باشم؟ یعنی اینکه فرد بخواهد جایگاه و نقش خود را در هستی بشناسد. با انجام فعالیت‌های این فصل شما درباره‌ی هویت و ارزش‌های مورد قبولتان تأمل بیشتری خواهید داشت.

عنوان درس: پیه کوچکی

مضمون: خودشناسی، تکبر و حقارت

مهارت‌ها: تحیل، قضاوت براساس شواهد، استدلال

زمان: ۴۵ دقیقه

اولین گام در راه خودسازی، تهذیب نفس، و خداشناسی و سلوک الی‌الله، خودشناسی است. تمام سعی قرآن بر این است که انسان - خود - را کشف کند. این خود، خود شناسنامه‌ای نیست، که اسمت چیست؟ اسم پدرت چیست و در چه سالی متولد شده‌ای؟ تابع چه کشوری هستی؟ و ...

آن - خود - همان چیزی است که «روح الهی» نامیده می‌شود و با شناختن آن خود است که انسان احساس شرافت و کرامت و تعالی می‌کند و خویشتن را از تن دادن به پستی‌ها برتر می‌شمارد، به ارزش خویش پی می‌برد، ارزش‌های اخلاقی و اجتماعی برایش معنی و ارزش پیدا می‌کند. در این درس دانش‌آموزان با گفت‌وگو درباره محتوای فیلم «چیزی» علاوه بر ارتقای توانایی تحلیل و استدلال، درباره ویژگی‌های خود بیشتر فکر می‌کنند.

اهداف

- پرورش توانایی تحلیل موقعیت و تأمل در خود
- ارتقای فضایل فکری و توسعه آداب گفت‌وگوهای جمعی

انتظارات عملکردی

- بررسی پدیده‌ها و شناسایی تفاوت‌ها، شباهت‌ها و رابطه‌ها
- بررسی ویژگی‌های (صفات، توانایی‌ها، نیازها، علایق، ظرفیت‌ها) خود
- استفاده از زبان صحیح و دقیق برای توضیح ایده‌ها و افکار خود

- ارزیابی و به چالش کشیدن ایده‌های خود و دیگران
- استخراج معنا و مفهوم از تجارب خود

مواد و وسایل آموزشی: کتاب دانش‌آموز، فیلم «چیزی^۱» از فیلم‌های شرکت‌کننده در جشنواره ۴۵ فیلم رشد دفتر تکنولوژی و رسانه‌های آموزشی

فرایند اجرا

فیلم «چیزی» را برای دانش‌آموزان به نمایش بگذارید. از آنها بخواهید با دقت به فیلم نگاه کنند. پس از نمایش فیلم چند دقیقه به آنها فرصت بدهید تا درباره آن تأمل کنند. سپس سؤالات زیر را برای گفت‌وگو در کلاس مطرح کنید.

- در فیلم چه دیدید؟
  - هر یک از عناصر موجود در فیلم نماد چه چیزی بودند؟ پاسخ خود را با توضیح بیان کنید.
  - تفاوت و شباهت کوه‌ها با هم چه بود؟
  - تفاوت تپه کوچک با کوه‌ها در چه بود؟ چرا این طور فکر می‌کنید؟
  - چه تغییراتی در کوه‌ها و تپه کوچک در جریان فیلم رخ داد؟ چرا این طور فکر می‌کنید؟
  - اگر کوه‌ها و تپه کوچک نماد آدم‌ها باشند، آیا در زندگی واقعی با چنین رفتارهایی مواجه شده‌اید؟ تجربه خود را بیان کنید.
  - در این داستان، تپه کوچک از خود، شناختی نداشت. برای کسی که خود را نمی‌شناسد چه مسائلی ممکن است پیش آید؟
- سپس درباره محتوای کادر زیر با دانش‌آموزان گفت‌وگو کنید و درک و دریافت آنها را از این مطلب جویا شوید.

خودشناسی معنای بسیار وسیعی دارد و فقط شناخت موقعیتی را که هم‌اکنون از آن برخورداریم شامل نمی‌شود. خودشناسی حقیقی آن است که بدانیم از کجا و به چه منظور آمده‌ایم، کجا هستیم و به کجا می‌خواهیم برسیم. خودشناسی در حقیقت از پیدا کردن پاسخ این پرسش‌ها حاصل می‌شود.

مقاله در خانه

از دانش‌آموزان بخواهید با تأمل دربارهٔ خویش پاسخ سؤال زیر را در کتاب خود بنویسند.

● اگر کسی از شما بپرسد چقدر خود را می‌شناسید، چه پاسخی به او می‌دهید؟ خود را چگونه توصیف می‌کنید؟

- آیا این توصیف را برای معرفی خودتان مناسب و کامل می‌دانید؟
- آیا می‌دانید کیستید و به کجا می‌خواهید برسید؟
- نوشتهٔ خود را به اعضای خانواده و دو نفر از دوستانشان نشان دهند و از آنها در مورد مناسب و کامل بودن توصیف‌ها نظرخواهی کنند.

توصیه‌های اجرایی

- ❖ در هنگام تحلیل فیلم با پرسش از دانش‌آموزان برای ارائهٔ دیدگاه‌های خود آنها را هدایت کنید تا به جنبه‌های زیر اشاره کنند.
- سه کوه و تپهٔ کوچک، شناختی از ظرفیت خود و دیگری نداشتند و همین باعث تکبر کوه‌ها و احساس حقارت تپه شد.
- سه کوه دارای نفت، طلا و آتش بودند که ضمن ارزشمند بودن، قدرت زایش نداشتند اما تپه قدرت زایش داشت.
- روند خودشناسی تپه را از عدم شناخت و احساس حقارت تا خودشناسی و احساس رضایت توضیح دهند (هر دو جنبه شناختی و احساسی را بررسی کنند).

عنوان درس : میمون‌های گران‌بها

مضمون : طمع، ارزش‌ها

مهارت‌ها : مشاهده، استدلال، قضاوت و ارزش‌گذاری

زمان : ۴۵ دقیقه

آیا اشیاء، پدیده‌ها و موجودات پیرامون ما ذاتاً دارای ارزش هستند، یا اینکه ما براساس نیاز یا به دلخواه خود برای آنها ارزش و مقیاس‌های ارزش‌گذاری قرار داده‌ایم؟ دانش‌آموزان در این درس، پس از شنیدن داستان «میمون‌های گران‌بها» برای پاسخگویی به سؤالات مطرح شده، در مورد ارزش اشیاء، پدیده‌ها و موجودات پیرامون گفت‌وگو می‌کنند و از این طریق معیارهای خود را بررسی و مهارت استدلال و قضاوت را در خود تقویت می‌کنند.

اهداف

- پرورش توانایی تحلیل ارتباط ارزش‌ها و معیارهای ارزش‌گذاری
- ارتقای فضایل فکری، و توسعه آداب گفت‌وگوهای جمعی

انتظارات عملکردی

- بررسی پدیده‌ها و شناسایی تفاوت‌ها، شباهت‌ها و رابطه‌ها
- استفاده از زبان صحیح و دقیق برای توضیح ایده‌ها و افکار خود
- ارزیابی و به چالش کشیدن ایده‌های خود و دیگران
- روشن‌سازی طرز تلقی خود درباره معیارهای ارزش‌گذاری اشیاء، پدیده‌ها و موجودات پیرامون

مواد و وسایل آموزشی: کتاب دانش‌آموز، داستان «میمون‌های گران‌بها» از کتاب بیدپا در کلاس درس: بازی‌ها، فعالیت‌ها و پژوهش‌های خلاقیت محور بر مبنای تمثیل‌ها و افسانه‌های کلیله و دمنه برای توسعه سواد خواندن در میان دانش‌آموزان دبستانی، نوشته مرتضی مجدفر؛ تهران: نشر امروز، ۱۳۹۰، ص ۵۵.

فرایند اجرا

● داستان زیر را برای دانش‌آموزان بخوانید.

روزی روزگاری در روستایی در هند، مردی به روستایی‌ها اعلام کرد که به ازای هر میمون ۲۰ هزار تومان^۱ به آنها پول خواهد داد. روستایی‌ها هم که دیدند اطرافشان پر است از میمون، به جنگل رفتند و شروع به گرفتن میمون‌ها کردند. مرد هم هزاران میمون به قیمت ۲۰ هزار تومان از آنها خرید. ولی با کم شدن تعداد میمون‌ها، روستایی‌ها دست از تلاش کشیدند. به همین خاطر مرد به آنها پیشنهاد داد برای هر میمون به آنها ۴۰ هزار تومان خواهد پرداخت. با این شرایط روستایی‌ها فعالیت‌شان را از سر گرفتند. پس از مدتی، تعداد میمون‌ها باز هم کمتر و کمتر شد تا بالاخره روستاییان دست از کار کشیدند و برای کشاورزی سراغ کشتزارهای خود رفتند. این بار پیشنهاد به ۴۵ هزار تومان رسید و... در نتیجه تعداد میمون‌ها آن قدر کم شد که به سختی می‌شد میمونی برای گرفتن پیدا کرد. این بار مرد تاجر ادعا کرد که به ازای خرید هر میمون ۶۰ هزار تومان خواهد داد ولی چون برای کاری باید به شهر می‌رفت، کارها را به شاگردش محوّل کرد تا از طرف او میمون‌ها را بخرد.

در غیاب تاجر، شاگرد به روستایی‌ها گفت: این همه میمون در قفس وجود دارد. من آنها را به ۵۰ هزار تومان به شما خواهم فروخت تا شما پس از بازگشت تاجر، آنها را به ۶۰ هزار تومان به او بفروشید.

روستایی‌ها که وسوسه شده بودند، پول‌هایشان را روی هم گذاشتند و تمام میمون‌ها را خریدند. البته از آن به بعد، دیگر کسی نه مرد تاجر را دید و نه شاگردش را و تنها روستایی‌ها ماندند و یک دنیا میمون.

● سؤالات زیر را در کلاس مطرح کنید. از دانش‌آموزان بخواهید نظرات خود را بیان کنند و در مخالفت یا موافقت با نظرات دیگران حرف بزنند و با دلیل دیگران را متقاعد کنند یا نظر خود را اصلاح کنند.

۱- در داستان اصلی قیمت‌ها به دلار بیان شده است. برای درک بهتر مقدار آن توسط دانش‌آموزان، مبلغ به تومان بیان شده است.

- پیام‌های این داستان چیست؟
- قیمت میمون‌ها چگونه تعیین می‌شد؟
- چه چیزی باعث شد روستائیان به اشتباه بیفتند؟
- به نظر شما ارزش واقعی میمون‌ها چقدر است؟ چرا؟
- آیا اشیاء، پدیده‌ها و موجودات ارزش واقعی دارند یا نیازها، خواسته‌ها و قراردادهای ما برای آنها ارزش ایجاد می‌کند؟
- ملاک و معیار برای ارزش گذاشتن روی اشیاء، پدیده‌ها و موجودات بر چه اساسی تعیین می‌شود؟
- آیا این ملاک و معیارها قانون کلی هستند؟
- آیا اشیاء، پدیده‌ها و موجوداتی وجود دارند که در اصل ارزشمند هستند و همه مردم جهان در این مورد موافق هستند؟ با مثال توضیح دهید.
- برعکس چطور؟ یعنی اشیاء، پدیده‌ها و موجوداتی باشند که در تمام دنیا بی ارزش محسوب شوند؟ با مثال توضیح دهید.
- سپس در مورد محتوای کادر زیر با دانش‌آموزان گفت‌وگو کنید.

همان‌طور که در این درس و درس‌های گذشته ملاحظه کردید، برای بیان افکار باید واژه‌ها و جملات را دقیق و روشن به کار برد. بخشی از اختلاف نظر افراد به دلیل استفاده از واژه‌ها و جملات مبهم و نامناسب در بیان افکارشان است.

توصیه‌های اجرایی

- ❖ در این گفت‌وگو ممکن است دانش‌آموزان به قانون عرضه و تقاضا اشاره کنند یا برای ارزش‌گذاری همه اشیاء، پدیده‌ها و موجودات یک قانون کلی صادر کنند. با هدایت گفت‌وگوها به آنها کمک کنید که در مورد ارزش‌ها فقط با مثال اشیای مادی صحبت نکنند.
- ❖ این داستان را می‌توان حداقل با دو مضمون ارائه کرد؛ مضمون ویژگی‌های شخصیت‌های داستان (تاجر، شاگرد تاجر، روستائیان) و مضمون ارزش‌ها. همان‌طور که در سؤالات ملاحظه می‌کنید در این درس از مضمون ارزش‌ها استفاده شده است. برای مدیریت زمان توصیه می‌شود در

یک جلسه به هر دو مضمون پرداخته نشود.

❖ همان‌طور که گفته شد در داستان اصلی قیمت‌ها به دلار بیان شده است. برای درک بهتر مقدار آن توسط دانش‌آموزان، مبالغ به تومان بیان شده است. شما می‌توانید هنگام بیان داستان وقتی به اولین مبلغ رسیدید از دانش‌آموزان بپرسید واحد پول هندوستان چیست و به آنها بگویید برای درک بهتر، مبالغ را به تومان می‌گوییم.

❖ در سؤالات، دو مفهوم ارزش و قیمت به کار گرفته شده است. توجه دانش‌آموزان را به تفاوت شباهت و رابطه این دو مفهوم جلب کنید تا در پاسخ‌های خود آگاهانه از آنها استفاده کنند.

❖ در سؤال درباره ارزش واقعی میمون‌ها، ممکن است دانش‌آموزان براساس قیمت آنها در داستان مبالغی را بیان کنند. توجه داشته باشید که در این سؤال ارزش آنها در داستان مورد سؤال قرار نمی‌گیرد بلکه منظور دریافت نظر شخصی دانش‌آموزان درباره ارزش میمون‌ها است. اگر آنها میمون‌ها را به دلیل اینکه ما ایرانی‌ها از گوشت و پوستشان استفاده نمی‌کنیم بی‌ارزش دانستند سؤالات پیگیری درباره ارزش حیوانات دیگر (مثلاً گوسفند و گاو) و موجودات دیگر حتی موجودات غیرزنده مطرح کنید تا محدود فکر نکنند.

توجه داشته باشید!

ارزش‌ها خصوصیتی هستند که در اشیاء و امور وجود دارند. مثلاً زیبایی یک منظره و اخلاقی بودن یک عمل به علت وجود خصوصیتی است که در آنها وجود دارد و قابل درک است. با ادراک این خصوصیات گفته می‌شود که شیء یا عمل دارای ارزش است. موجودات به دلیل خصوصیتی که در خلقت آنها موجود است ارزشمند هستند نه به دلیل نیاز یا خواسته ما. اما قیمت یک کالا بر حسب پول، مقدار پولی است که افراد برای خرید کالاها و خدمات مورد نیاز خود می‌پردازند که امری قراردادی است.

عنوان درس : شکلی دیگر

مضمون : به گونه‌ای دیگر دیدن

صلاحیت‌ها : مشاهده، استدلال، تجسم و تخیل

زمان : ۴۵ دقیقه

آیا همه چیزهای پیرامون ما همان طور که ما می‌بینیم هستند؟ آیا افراد دیگر چیزها را همان طور که ما می‌بینیم، می‌بینند؟ این قبیل پرسش‌ها و نظایر آن پرسش‌هایی هستند که روشن‌سازی آنها به ادراک ما از جهان کمک زیادی می‌کند. در این درس دانش‌آموزان با شنیدن داستان «خفاش دیوانه» و گفت‌وگو درباره پرسش‌های مطرح شده، از دیدگاه خود به این پرسش‌ها پاسخ می‌دهند و درستی پاسخ خود و دیگران را بررسی می‌کنند. این کار به آنها کمک می‌کند تا درک بهتری از نظرات خود و دلایل آن داشته باشند.

اهداف

- پرورش توانایی تمایز قائل شدن بین مفاهیم دیدگاه و واقعیت و درک علل تفاوت در نظرات
- ارتقای فضایل فکری، و توسعه آداب گفت‌وگوهای جمعی

انتظارات عملکردی

- بررسی پدیده‌ها و شناسایی تفاوت‌ها، شباهت‌ها و رابطه‌ها
- استفاده از زبان صحیح و دقیق برای توضیح ایده‌ها و افکار خود
- ارزیابی و به چالش کشیدن ایده‌های خود و دیگران
- استخراج معنا و مفهوم از تجارب خود

مواد و وسایل آموزشی: کتاب دانش‌آموز، کتاب خفاش دیوانه، نویسنده جین ویلیس، مترجم معصومه انصاریان، انتشارات کانون پرورش فکری کودکان و نوجوانان.

فرایند اجرا

گام اول:

کتاب را برای دانش‌آموزان بخوانید و بگذارید همه، تصاویر هر صفحه را ببینند. حالا از دانش‌آموزان بخواهید راجع به سؤالات زیر فکر و گفت‌وگو کنند.

● به نظر شما دنیایی که خفاش می‌شناخت واقعی بود یا دنیای سایر جانوران؟ در واقع حق با خفاش بود یا سایر جانوران؟

● پاسخی که به پرسش قبل دادیم چقدر به تجربه و نوع زندگی خودمان ربط داشت؟

گام دوم:

● دانش‌آموزان در گروه‌های پنج نفره قرار گیرند. چهار نفر از گروه در دو ردیف دو نفره در مقابل هم قرار گیرند. نفر پنجم در وسط، رو به دو نفر و پشت به دو نفر دیگر بایستد.

● نفر میانی یک دست خود را مقابل سینه کشیده نگه دارد و آن را به حالت دایره در هوا بچرخاند.

● نفرات رو به روی و پشت سر بگویند جهت حرکت دست چگونه است؟ در جهت عقربه‌های

ساعت یا خلاف آن؟

- حال در همان حالت چرخش دست، روی خود را به سمت دو نفر دیگر بگرداند.
- دوباره نفرات روبه‌روی و پشت سر بگویند جهت حرکت دست چگونه است، در جهت عقربه‌های ساعت یا خلاف آن.
- حال سؤال کنید که در این بازی تفاوت پاسخ‌ها ناشی از چیست. (چرا پاسخ‌ها با هم تفاوت دارند؟)
- از دانش‌آموزان بخواهید کره زمین را در ذهن خود تجسم کنند. از آنها سؤال کنید آیا انسان‌هایی که آن سوی کره زمین زندگی می‌کنند همه چیز را وارونه می‌بینند؟ (دایره‌ای روی تابلو بکشید و منظورتان را روی تصویر به دانش‌آموزان تفهیم کنید یا از تصویر کتاب دانش‌آموز استفاده کنید.)
- به آنها بگویید مثال‌های قبلی و پاسخ‌های شما به آنها نمونه‌ای از دیدگاه‌های افراد نسبت به واقعیت را نشان می‌دهند. واقعیت خارج از ذهن ما وجود دارد. چرا افراد مختلف راجع به یک واقعیت ممکن است دیدگاه‌های مختلف داشته باشند؟

توجه داشته باشید!

هستی، پدیده‌های آن و وقایع، واقعیت دارند، افراد درباره پدیده‌ها و وقایع پیرامون خود نظرات و دیدگاه‌هایی دارند. این دیدگاه‌ها می‌تواند درست یا نادرست، کامل یا ناقص باشد که تفاوت آنها ناشی از موارد زیر است:

- افراد موضوع را همه جانبه بررسی کرده باشند یا تک بُعدی؛
- درباره موضوع اطلاعات کامل داشته باشند یا براساس اطلاعات ناقص نظر

داده‌اند؛

- در بررسی سوگیری داشته‌اند یا بی‌طرفانه موضوع را بررسی کرده‌اند؛
- شخصاً بررسی کرده‌اند یا نظرات دیگران را تکرار می‌کنند.
- آگاهانه برای منافع شخصی (غلبه بر دیگران در بحث یا جلب نظر دیگران و ...)، خلاف واقعیت نظر می‌دهند.

● و ...

معالیت در خانه

موضوع فعالیت در خانه و انتظار خود را به دانش‌آموزان بیان کنید. به آنها بگویید همان طور که در درس‌های گذشته و این درس مشاهده کردید، افراد نسبت به یک موضوع دیدگاه‌های متفاوتی دارند که می‌تواند درست یا نادرست، کامل یا ناقص باشد، با گفت‌وگو با اعضای خانواده بنویسید، چگونه می‌توانیم مطمئن شویم که دیدگاه ما درست و کامل است.

توصیه‌های اجرایی

❖ این درس دارای فیلم روش تدریس است. قبل از اجرا در کلاس حتماً فیلم را مشاهده فرمایید. اما انتظار نداشته باشید همان فرایند و پاسخ‌ها در کلاس شما عیناً تکرار شود. حتی با معلم واحد در کلاس‌های متفاوت، فرایند و پاسخ‌های دانش‌آموزان متفاوت خواهد بود اما در انتها اکثریت دانش‌آموزان بین دیدگاه و واقعیت تمایز قائل خواهند شد. یعنی اینکه واقعیت خارج از ذهن ما وجود دارد اما افراد ممکن است دیدگاه درست یا نادرستی نسبت به واقعیت داشته باشند. این تفاوت‌ها ناشی از مواردی است که ذکر شد. محتوای کادر بالا برای آموزگار است. با سؤال از دانش‌آموزان کمک کنید تا آنها خود چنین مواردی را کشف کنند.

❖ پاسخ به سؤال آخر می‌تواند جمع‌بندی گفت‌وگوهای کلاس باشد. لازم است همه دانش‌آموزان در گفت‌وگو درباره همه سؤالات به خصوص سؤال آخر مشارکت کنند.

❖ بدیهی است در این گفت‌وگو و گفت‌وگوهای مشابه ممکن است معدودی از دانش‌آموزان با سایرین به یک نتیجه مشترک نرسند. از القای نتیجه به آنها خودداری کنید.

پیوست

داستان خفّاش دیوانه/ نویسنده جین ویلیس؛ تصویرگر تونی راس؛ مترجم معصومه انصاریان؛ تهران: کانون پرورش فکری کودکان و نوجوانان، ۱۳۸۷. [۲۸] ص. مصور (رنگی)

کلاس داستان

روزی روزگاری، خفّاشی بود که همه چیزهای دور و برش را وارونه می‌دید. خفّاش برای اولین بار وارد جنگل شد. جغد دانا می‌خواست برای خوشامدگویی به خفّاش هدیه‌ای بدهد. وی از حیوانات جوان جنگل خواست بروند و ببینند خفّاش از چه چیزی خوشش می‌آید.

خفّاش گفت دوست دارم یک چتر داشته باشم تا وقتی باران می‌آید پاهایم خیس نشوند. بچه فیل گفت: چتر نمی‌گذارد سر خیس شود نه پا.

بز کوهی گفت: هر کس ممکن است اشتباه کند. آنها یک چتر نو به خفّاش هدیه دادند.

خفّاش گفت: خوشحالم که به من چتر دادید. چون همین حالا در آسمان زیرپایم ابر سیاهی را می‌بینم که می‌خواهد ببارد.

بچه زرافه خندید و گفت آسمان بالاست نه پایین. خفّاش باز هم حرف خنده‌دار دیگری زد.

اگر باران شدید ببارد آب رودخانه بالا می‌آید و گوش‌هایم خیس می‌شود.

بچه شیر غرّید: آب رودخانه پاها را خیس می‌کند نه گوش‌ها را.

خفّاش ادامه داد: می‌توانم روی سرم کلاه بگذارم اما کلاه می‌افتد روی چمن بالای سرم.

کرگدن گفت: چمن که بالا نیست پایین است.

حیوانات جوان جنگل فکر کردند که خفّاش کاملاً دیوانه است. دويدند تا ماجرا را برای جغد دانا تعريف کنند. جغد دانا به حیوانات جوان جنگل نگاه کرد و گفت: من با چند پرسش ساده خفّاش را امتحان می‌کنم. بعد شما را آزمایش می‌کنم.

جغد از خفّاش پرسید: ممکن است به چند آزمایش من جواب بدهی؟ خفّاش گفت: بفرمایید.

پرسش اول : بگو ببینم درخت چه شکلی است. خفّاش گفت : هر درختی یک تنه در بالا دارد و برگ‌های فراوانی در پایین.

بچه زرافه خندید : درخت یک تنه در پایین دارد و برگ‌هایی در بالا.

جغد گفت : پرسش دوم : حالا بگو کوه چه شکلی است؟

خفّاش گفت : کوه یک دامنه در بالا و یک نوک تیز در پایین.

بز کوهی گفت : قلّه کوه بالاست نه پایین.

همه حیوانات جوان جنگل فریاد زدند : خفّاش دیوانه شده است.

جغد گفت پرسش آخر من : من می‌خواهم به جز خفّاش همه به این پرسش پاسخ دهند.

آیا تا به حالا خواسته‌اید مثل خفّاش به چیزها نگاه کنید؟

سپس جغد همه حیوانات را واداشت مثل خفّاش از شاخه‌ها آویزان شوند.

بز کوهی گفت : خفّاش راست می‌گفت. قلّه کوه پایین است.

بچه زرافه گفت : تنه درخت بالاست و برگ‌هایش پایین.

بچه کرگدن گفت : ببینید! چمن بالای سر ماست، آسمان کو؟ ... نیست. در همین موقع

باران قطره قطره شروع به باریدن کرد.

بچه شیر گفت : آب رودخانه دارد بالا می‌آید، گوش‌هایم دارند خیس می‌شوند.

بچه فیل گفت : انگار پاهای من توی باران است.

خفّاش چتر نو و قشنگش را به آنها قرض داد تا خیس نشوند.

بچه زرافه گفت : متشکرم. معذرت می‌خواهم از اینکه گفتم تو دیوانه شده‌ای.

بقیه حیوانات هم گفتند ما هم معذرت می‌خواهیم.

خفّاش خندید و گفت : خب دیگه، دیوانه‌بازی در نیاورید.

عنوان درس : خرسی که می‌خواست خرس باقی بماند (انتخابی)

مضمون : هویت

مهارت‌ها : مشاهده، تحلیل، استدلال، استنباط و نتیجه‌گیری

زمان : ۴۵ دقیقه

در این درس دانش‌آموزان با مطالعه یک داستان، از طریق مقایسه تفاوت‌ها، شباهت‌ها، رابطه‌ها در دو موقعیت متفاوت به طبقه‌بندی دانسته‌های خود می‌پردازند. آنها با گفت‌وگو درباره موقعیت پیش آمده به عناصر واقعی هویت‌ساز آدمی و میزان تأثیر آنها در تعیین هویت و شخصیت انسان پی می‌برند و به این طریق توانایی استنباط، استدلال، و نتیجه‌گیری خود را ارتقا می‌دهند.

اهداف

- آگاهی از عوامل تأثیرگذار در شکل‌گیری هویت انسان
- ارتقای فضایل فکری و توسعه آداب گفت‌وگوهای جمعی

انتظارات عملکردی

- بررسی پدیده‌ها و شناسایی تفاوت‌ها، شباهت‌ها و رابطه‌ها
- استفاده از زبان صحیح و دقیق برای توضیح ایده‌ها و افکار خود
- سنجش اطلاعات، ارزیابی و به چالش کشیدن ایده‌های خود و دیگران
- استخراج معنا و مفهوم از تجارب خود

مواد و وسایل آموزشی: کتاب دانش‌آموز، کتاب خرسی که می‌خواست خرس باقی بماند. انتشارات کانون پرورش فکری کودکان و نوجوانان.

فرایند اجرا

ابتدا داستان را برای دانش‌آموزان بخوانید، در صورت داشتن کتاب، هم‌زمان با خواندن داستان توجه آنها را به تصاویر کتاب و جزئیات موجود در تصاویر جلب کنید. بعد از خواندن، گفت‌وگو را با این سؤال آغاز کنید:

- موجودی که در کارخانه استخدام شد بالاخره خرس بود یا آدم بود؟ چه ویژگی‌هایی سبب شده که شما بر خرس بودن یا آدم بودن او تأکید کنید؟

اجازه دهید همه دانش‌آموزان وارد حلقه گفت‌وگو شوند. از هر کدام بخواهید برای نظر خود دلیل بیاورند. اگر پاسخ دانش‌آموزان مؤید خرس بودن موجود است، دوباره این سؤال را طرح کنید. او کارگر کارخانه بود، روی دو پا راه می‌رفت، لباس انسان‌ها را به تن داشت و ...، چه ویژگی سبب شده که شما بر خرس بودن او تأکید کنید؟

چنانچه فردی از گروه بر آدم بودن موجود اصرار داشت با ذکر ویژگی‌های حیوانی خرس، بخواهید که درباره پاسخ خود فکر کند. در خلال گفت‌وگو، دانش‌آموزان را به کندوکاو راجع به سؤالات زیر وادارید:

- چرا خرس‌های باغ وحش و سیرک، خرس را نشناختند؟
- شخصیت اصلی داستان چه چیز را فراموش کرده بود؟
- آیا با تغییر لباس یا ظاهر می‌توان اصل را تغییر داد؟
- چرا شخصیت اصلی از وضعیت خود ناراضی بود؟ آیا با تغییر فکر خود یا پذیرفتن وضعیت جدید مشکل او حل می‌شد؟

- به نظر شما برای شخصیت اصلی داستان، خرس بودن بهتر است یا آدم بودن؟ چرا؟
- چه مسائلی برای فردی که دچار تغییر هویت می‌شود بوجود می‌آید؟
- آیا می‌شود در زندگی انسان‌ها نیز چنین مثال‌هایی پیدا کرد؟

پنج دقیقه به دانش‌آموزان فرصت دهید تا به سؤال آخر فکر، و با یکدیگر گفت‌وگو کنند. سپس درباره آن در کلاس صحبت کنند. درباره محتوای کادر کتاب با دانش‌آموزان گفت‌وگو کنید.